Ազգ

AZG
armenian newspaper

Յուլիս 2
1992
Հինգշաբթի

Երկօրեայ թերթ
Բ տարի, թիւ 53 (145)
գինը 95 կ.

Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47

դասիչ 69149

հեռ. 581841, խմբ. 562941, տելեքս 243266 SULA SU

Ղրղզստանն իր ձեւով է հասկանում կոլեկտիվ պայմանագիրը

Վերջերս Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը հայտարարեց, որ Հայաստանի տարածքային ամբողջականության սպառնալիքի դեպքում ուժի մեջ պետք է մտնի կոլեկտիվ անվտանգության մասին պայմանագիրը, իսկ ԱՊՀ զինված ուժերը ստիպված կլինեն իրագործել դաշնակցային պարտավորությունները: Ինչպես հաղորդեց «Իմա-Պրես» գործակալությունը, Ղրղզստանի պաշտպանության պետական կոմիտեի նախագահ Ջանիբեկ Ումետալիեւը, մեկնաբանելով այդ հայտարարությունը, ասել է, թե Հանրակցության պետությունների ղեկավարների կողմից ստորագրված պայմանավորվածությունների պահպանումը չի նշանակում, թե Ղրղզստանը ինքնաբերաբար պետք է մասնակցի մարտական գործողություններին: Հանրապետությունն իրավունք ունի ինքն ընտրել օգնության ձեւը՝ տնտեսական, քաղաքական եւ այլն: ■

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Պայքարը տեղափոխուեց խորհրդարանից դուրս

Պատահեց այն, որից պէտք էր խուսափել ամէն գնով եւ որի մասին բազմիցս զգուշացրել էին Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, եւ ոչ միայն նրանք. շնորհիւ Գերագոյն խորհուրդի նախագահի եւ նրա առաջին տեղակալի յամառ ջանքերի, երէկ խորհրդարանին չյաջողուեց որեւէ եզրակացութեան յանգել Արցախեան հարցին նուիրուած վեցօրեայ նիստերի վերջին նիստին: Պրն. Բ. Արարքցեանը, առաջ քաշելով իրաւասութիւնների հարցը, վետօ դրեց ԼՂՀն ճանաչելու հարցը քուէարկութեան դնելու մասին ընդդիմադիր պատգամաւորական խմբակցութիւնների պահանջի դէմ, իսկ պրն. Ա. Սահակեանին «յաջողուեց» աւելի ճկուն տարբերակով քննարկումները ձգել այնքան, որ քուէարկութեան չդրուի ոչ մէկ տարբերակ-առաջարկ: Ոչ «Ազգային դաշինք»ինը եւ ոչ էլ մնացեալ միւս տարբերակները, այդ թւում եւ ՀՌԱԿ պատգամաւորական խմբակցութեան ներկայացրած առանձին բանաձեւը, որը փաստօրէն սինթեզն էր հակադիր կողմերի ներկայացրած նախագծերի եւ յարմար առիթ՝ օրէնսդրական փակուղուց դուրս գալու եւ անհարկի առճակատումներից խուսափելու:

Լարուած էր մթնոլորտը խորհրդարանի ներսում եւ նրա... շուրջը: Դահլիճներում եւ միջանցքներում պատգամաւորներն իրար հասցէին ծանր յիշոցներ էին արձակում, մինչ դրսում խմբուած ցուցարարների խումբը, որի մէջ՝ կասկածելի տարրեր, չէին քաշւում նշաւակել ՀՀՇ-ական պատգամաւորներին, քաշքշել եւ նոյնիսկ հարուածել ոմանց:

Թւում էր, թէ կրքերը բորբոքուել էին բորբոքուն մի հարցի՝ Արցախեան հիմնահարցի տարբեր պատկերացումների եւ սկզբունքների շուրջ: Սակայն դա թւում էր միայն: Ճիշտ է, օրակարգը Արցախեան հարցն էր, բայց հիմնական պայքարը գնում էր ուժի դիրքերը չկորցնելու եւ քաղաքական ուժ հաւաքելու առանցքի շուրջ: Հայոց Համազգային շարժումը, առաջին անգամ յայտնուելով ուժերի իսկական յարաբերակցութեան մէջ եւ երեւան բերելով իր փոքրամասնութիւն լինելու հանգամանքը, փորձում էր ուժի դիրքերից խօսել միայն, մինչդեռ ընդդիմութիւնը, իր ամենալայն սպեկտրով հանդերձ, ջանում էր անցեալ շաբաթ արձանագրած իր միավորներն աւելացնել:

Վտանգաւոր են երկուսն էլ՝ մենակ մնացած եւ մեկուսացած ուժը կարող է որեւէ պահի սահել մենատիրութիւնից բռնատիրութիւն, իսկ որոշման եւ իշխանութեան իրաւունքներից բոլորովին զրկուած ընդդիմութիւնը կարող է գնալ ամէն ինչի՝ չունենալով կորցնելու որեւէ բան:

Բայց բուն կորցնողն այստեղ է եւ այնտեղ՝ Հայաստանն է ու Արցախը:

Պայքարը դուրս է եկել սահմանադրական իր շաւղից՝ խորհրդարանական պատերից: Օրէնսդիրներին չի յաջողուել փակուղուց ելք գտնել, գործադիրն ու ընդդիմութիւնը դէմ յանդիման են մնացել հրապարակներում եւ փողոցներում: Այժմ խօսքը պատկանում է կուսակցութիւններին, յատկապէս նրանցից ողջախոհ ուժերին, որոնք գիտեն, որ գլխաւոր եւ վերջին խօսքը ժողովրդինն է: ■

Ուժեղ հակահարված Հադրութում

Չնայած Ադրբեջանի կորուստներին, դրությունը մնում է լարված

Ինչպես հայտնեցին ՀՀ պաշտպանության նախարարության լրատվական կենտրոնից, երեկ առավոտյան ադրբեջանական ուժերը տանկերի եւ զրահատեխնիկայի աջակցությամբ լայնածավալ գրոհ են ձեռնարկել Հադրութի շրջանի Տող գյուղի ուղղությամբ: Մինչեւ կեսօր հայկական ինքնապաշտպանական ուժերին հաջողվել է համառ դիմադրություն ցույց տալ այդ ընթացքում ոչնչացնելով թշնամու մեկ T-72 տիպի տանկ: Կեսօրին թշնամուն հաջողվել է կարճ ժամանակով վերահսկողության տակ առնել Տող գյուղի գինու գործարանի պաշտպանական դիրքերը, բայց ինքնապաշտպանական ուժերը, վերադասավորվելով, անցել են հակահարձակման եւ թշնամուն ետ շպրտել: Այդ ընթացքում ոչնչացվել է թշնամու եւս 2 տանկ, նույնքան էլ առգրավվել է:

Նախորդ օրը, հունիսի 30-ին տանկերից եւ հրանոթներից հրետակոծվել են Հադրութի շրջանի Սարիեն եւ Մարտունու շրջանի Նորշեն գյուղերը: Կան մասնակի ավերածություններ: Զոհեր եւ վիրավորներ չկան: Արցախի մյուս շրջաններում ընթանում են դիրքային համեմատաբար թեթեւ մարտեր: Այնուհանդերձ, չնայած վերջին օրերի ընթացքում ադրբեջանական բանակի կրած ռազմական տեխնիկայի զգալի կորուստներին, իրավիճակն Արցախում մնում է ծայրաստիճան լարված:

Իր հերթին, Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը հաղորդում է, որ հունիսի 30-ին եւ հուլիսի 1-ին շարունակվում էին մարտերը հայկական եւ ադրբեջանական ստորաբաժանումների միջեւ Մարտակերտի, Ասկերանի եւ Շահումյանի շրջաններում: Բաքվից ստացված տվյալներով, հուլիսի լույս 1-ի գիշերը ադրբեջանցիները դուրս են մղել հայկական զինված կազմավորումները Հադրութի շրջանի Խրմանջուղ գյուղից: Նահանջելով, հայկական կողմն իբր թողել է մեկ T-72 տանկ, երեք միավոր զրահատեխնիկա, «Գրադ» կայանք եւ ծանր հրետանի, սակայն մեր աղբյուրները հերքել են Բաքվի այդ հաղորդագրությունը:

Համեմատական հանգիստ սահմաններում

Վարդենիս. Հունիսի 30-ին, երեկոյան 19-ից մինչեւ 23-ը Ադրբեջանի Քելբաջարի շրջանի տարածքից հրետակոծվել է շրջանի Սոթք ավանի ոսկու կոմբինատի տարածքը: Հայկական ինքնապաշտպանական ուժերի պատասխան գործողություններից հետո կրակը դադարել է: Հայկական կողմից զոհեր եւ վիրավորներ չկան:

Արարատ. Հուլիսի լույս 1-ի գիշերը Նախիջեւանի տարածքից կես ժամ շարունակ ուժեղ հրետակոծության է ենթարկվել Երասխավանը: Պատասխան կրակից հետո հրետակոծությունը դադարել է:

Տավուշ. Շրջանում հարաբերական հանգիստ է, սահմանամերձ բնակավայրերը գնդակոծվում են միայն փոքր տրամաչափի զինատեսակներից: Հայկական կողմից տուժածներ չկան:

Իջեւան. Առանձին կրակոցներ են լսվում միայն Բերքաբեր գյուղի ուղղությամբ: Մնացած շրջաններում համեմատաբար խաղաղ է: ■

Հայաստանի վարչապետը մեկնեց Չինաստան

Հուլիսի 1-ին, ժամը 18-ին Չինաստանի կառավարության հրավերով պաշտոնական այցով Չինաստանի ժողովրդական հանրապետություն մեկնեց Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակությունը փոխնախագահ, վարչապետ Գագիկ Հարությունյանի գլխավորությամբ, հաղորդում է ՀՀ կառավարության լրատվական ծառայությունը: Նախատեսվում է քննարկել երկկողմ հարաբերություններին առնչվող հարցերի լայն շրջանակ եւ ստորագրել համագործակցության մի շարք փաստաթղթեր: Պատվիրակության կազմում են ՀՀ պետական նախարար Ռուբեն Չիֆթալարյանը, նախարարներ, Գերագույն խորհրդի մշտական հանձնաժողովների անդամներ, գերատեսչությունների ղեկավարներ, գործարար մարդիկ: ■

ԼՂՀ պատվիրակությունը մեկնում է Հռոմ

Հուլիսի 1-ին ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահությունը 6 ձայնով 3-ի դեմ որոշեց պատվիրակություն ուղարկել Հռոմում անցկացվող ԵԱՀԽ-ի անդամ երկրների ներկայացուցիչների հանդիպմանը: Ինչպես հաղորդեց «Սնարք»-ի թղթակցին ԼՂՀ խորհրդարանի նախագահի պաշտոնակատար Գեորգի Պետրոսյանը, Հռոմ են մեկնում հանրապետության փոխվարչապետ Բորիս Առուշանյանը, ինչպես նաեւ Գերագույն խորհրդի պատգամավորներ Ռոբերտ Քոչարյանը եւ Հրանտ Խաչատրյանը: Պետրոսյանի խոսքերով, պատվիրակությունը պետք է Իտալիայի մայրաքաղաք մեկներ երեկ: ■

Ալժիրն սպանված իր նախագահին հաջորդ է փնտրում

Ալժիրի քաղաքական ղեկավարությունը ներկայումս լծված է երկրի սպանված նախագահ Բուդիաֆի հաջորդին գտնելու աշխատանքին: Ալժիրի նախագահը, ինչպես հայտնի է, սպանվել էր երկուշաբթի օրը, Աննաբա քաղաքում, իր կարճ այցելության ընթացքում, ոստիկանական համազգեստ հագած մի զինյալի կողմից, որը, ըստ տեղական եւ միջազգային դիտորդների, պատկանում է հունվար ամսին ընտրություններում հաղթած իսլամական ծայրահեղական խմբակցությանը: 73 տարեկան նախագահը պատերազմի ազգային հերոս է եւ նախագահ էր ընտրվել 5 ամիս առաջ: Երեկ զրահամեքենաներ եւ անվտանգության ուժեղացված պահակախմբեր շրջում էին Ալժիրի փողոցներում: Ընդհանուր տպավորությունն այն է, թե կառավարական ուժերը պատրաստվում են պատժիչ գործողություններ ձեռնարկել իսլամ արմատականների դեմ: ■

Ամերիկյան զորքը պատրաստ է միջամտել Սարաեւոյում

Պենտագոնը պատրաստ վիճակում դրեց Ադրիատիկ ծովում գտնվող իր ծովային ուժերից 6 ռազմանավ 2200 նավաստիներով: Դրանք գործի կդրվեն, ինչպես հաղորդեցին ամերիկյան վարչությունից, Սարաեւոյի օդանավակայանում հաստատված ՄԱԿ-ի ուժերից համապատասխան դիմում ներկայացվելու դեպքում, «պաշտպանելու համար քաղաքին մարդասիրական օգնություն ցուցաբերելու գործը, սերբական ուժերի կողմից խոչընդոտելու դեպքում»: ■

Մոլդովայում նոր վարչապետ

Հունիսի 30-ին Մոլդովայի խորհրդարանն ընդունեց Վալերիու Մուրավսկիի հրաժարականը: Հաջորդ օրը, հուլիսի 1-ին Միրչա Սնեգուրը խորհրդարանի քննարկմանը ներկայացրեց Անդրեյ Սանգելիի թեկնածությունը: Խորհրդարանը ձայների մեծամասնությամբ Անդրեյ Սանգելիին նշանակեց վարչապետ: Ներկայացնելով ծրագիրը, Ա. Սանգելին նշեց, որ իր կառավարությունը պետք է ազդու միջոցներ ձեռնարկի Պրիդնեստրովիեի զինված կոնֆլիկտը դադարեցնելու, տնտեսության կայունացման ուղին որոշելու, տնտեսական ճգնաժամից դուրս գալու ծրագիրը մշակելու համար: ■

Ավագ սպաները պահանջում են հեռանալ Անդրկովկասից

Անդրկովկասի զինվորական օկրուգի հակաօդային պաշտպանության 89 ավագ սպա Ռուսաստանի նախագահից եւ պաշտպանության նախարարից պահանջել են շուտ էվակուացնել հակաօդային պաշտպանության զորամասերը Անդրկովկասից: Ինչպես նշվում է Բ. Ելցինին եւ Պ. Գրաչովին ուղղված բաց նամակում, Անդրկովկասը վերածվել է մարտական գործողությունների համատարած գոտու, որտեղ Ռուսաստանի զորքերը դարձել են տարբեր զինված կազմավորումների կողմից կատարվող անվերջ հարձակումների թիրախ: Սպաները հայտարարել են, թե անցյալ տարվանից դադարեցվել են վառելանյութի, պահեստամասերի կենտրոնացված մատակարարումները Ռուսաստանից: Այդ պատճառով չեն թռչում ինքնաթիռների 80 տոկոսը: Հակաօդային պաշտպանության զորամասերը մեծ մասամբ կողոպտվել են: Գեներալներից ոչ մեկը չի ստորագրել ավագ սպաների այս ուղերձը: ■

«Լեւոն Տեր-Պետրոսյանից չէի սպասում», կամ ինչ է սպասվում Հրայր Մարուխյանից

Հունիսի 29-ի երեկոյան հանրապետության նախագահի ելույթն այնպիսի իրարանցում էր բարձրացրել, որ հաջորդ օրը, ժամը 13-ին «Էրեբունի» հյուրանոցի ռեստորանի դահլիճում բացված ՀՅԴ 25-րդ ընդհանուր ժողովը ըստ մեզ պետք է ամբողջությամբ նվիրվեր հեռուստաելույթին: Տեղ հասած լրագրողներս չարաչար սխալվեցինք: Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը նախորդ օրն ըստ էության արդեն բացել էր ժողովը եւ ողջ գիշեր աշխարհի տարբեր ծայրերից հավաքված դաշնակցականները նախագահի ելույթի լույսի ներքո որոշել էին իրենց անելիքները:

Իսկ հունիսի 30-ին կատարվող պաշտոնական ժողովի բացումը, որ փաստորեն նաեւ փակումն էր, կրում էր զուտ խորհրդանշական բնույթ: ՀՅԴ Հայաստանի Կենտրոնական կոմիտեի անդամ Հրայր Կարապետյանի ներածականից հետո Վահան Հովհաննիսյանն ընթերցեց ՀՅԴ 25-րդ ընդհանուր ժողովի հայտարարությունը, ուր ընդգծելով դաշնակցության անցած ուղու նշանակությունն ու նրա կատարած ջանքերը, մասնավորապես քննադատեց նախագահի ելույթն ու նշեց, որ *«դաշնակցությունը հավատարիմ մնալով հանրապետության քաղաքական կայունությունը պահպանելու իր դիրքորոշմանը, այս պարագային եւս մերժում է ազգի պառակտմանն ուղղված ամեն կարգի սադրանք»*:

Այնուհետեւ, դահլիճի ողջ երկայնքով ձգված ոչ շատ ճոխ, ոչ շատ համեստ սեղանի շուրջ խմբված պատվիրակներն ու հյուրերը սկսեցին կերուխումը: Դրանից հետո միայն ՀՅԴ Բյուրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխյանն ու ՀՅԴ Հայաստանի Կենտկոմի անդամներ Վահան Հովհաննիսյանն ու Հրայր Կարապետյանն անցկացրին մամուլի ասուլիս:

Մինչ այդ, մեզ հետ զրուցելու պահին պրն. Մարուխյանն ասաց, թե *«նախագահի հայտարարությունները հիմնված են կասկածելի աղբյուրներից ստացված տեղեկությունների վրա»*:

շարունակությունը՝ 2-րդ էջ

digitised by A.R.A.R.@

Նույնիսկ հակամարտությունը կարող է օգտակար լինել, եթե...

Վերջին օրերի իրադարձությունները Հայաստանում և Լեռնային Ղարաբաղում, Հայաստանի Գերագույն խորհրդի նիստերում եղած քննարկումները, նախագահի և իր կողմնակիցների ելույթները մի կողմից, մյուս կողմից Ազգային Դաշինքի դիրքորոշումը Արցախյան հարցում այն տպավորությունն են ստեղծում, թե այսօր մենք նստած ենք անառագաստ և օվկիանոսի ալիքների քմահաճույքին հանձնված մի նավ, որի նավամբարում առագաստներ, կողմնացույց և նավարկության համար անհրաժեշտ ամեն ինչ կա, սակայն ինչ-ինչ նկատառումներով ոչ ոք չի ուզում դրանք դուրս բերել և օգտագործել: Ըստ երևույթին, ամենահեշտ միջոցը օգտագործելն է, քան սպասել, թե մինչև ուր կտանեն քեզ ալիքները: Այդպես բերեա ծովահեններն են նավարկում կամ անհույս նավաբեկյալները: Մյուս հեշտ միջոցը նավամբար իջնելն է ընդհանրապես...

Արցախի հարցով իշխանությունների և ընդդիմության դիրքորոշումները խիստ հակադիր են և շփման գրեթե ոչ մի կետ չունեն, և ճշմարտությունը, ավանդականորեն, երևի մեջտեղում է: Իշխանությունների՝ Արցախի հարցով բոլոր տեսակի միջազգային համաժողովներին մասնակցելու ձգտումները բախվում են ԼՂՀ-ի իշխանությունների՝ չմասնակցելու կոշտ գծին: «Ճշմարտությունը մեջտեղում է» սկզբունքը ենթադրում է հետևյալ տարբերակը՝ ԼՂՀ-ն մասնակցում է բոլոր բանակցություններին իր դիրքորոշման կոշտությամբ և անզիջումությամբ, այս դեպքում Հայաստանը օգտվում է վետոյի իր իրավունքից՝ կատարելով ԼՂՀ-ի պատվիրակության կամքը այս կամ այն հարցի վերաբերյալ: Հայաստանը, հաշվի առնելով ԼՂՀ-ի իշխանությունների դիրքորոշումը, պատրաստում է խնդրի կարգավորման առաջարկների սեփական փաթեթը և ներկայացնում բոլոր տեսակի համաժողովներին: Մեկ ուրիշ տարբերակ՝ ԼՂՀ-ի պատվիրակությունը չի մասնակցում համաժողովներին, սակայն պատրաստում է խնդրի կարգավորման սկզբունքների փաթեթը և Հայաստանին լիազորում դրանք ներկայացնելու և քննարկման դնելու: Այսինքն՝ հստակ սահմանազատվում են հակամարտ կողմերը՝ Ղարաբաղ և Ադրբեջան: ԼՂՀ-ի պատվիրակության համաժողովներին չմասնակցելը ոչ մի կերպ չի բացատրվում միջազգային հանրությանը կամ երբ բացատրվում է, ապա զգացմունքային դիրքերից, ինչը մեզ համար հասկանալի է, հասկանալի է գուցե նաև այդ հանրությանը, սակայն պատճառաբանված չէ: ...ալը՝ նաև Լեռնային Ղարաբաղի անկախությունը ճանաչելու-չճանաչելու հարցում, ինչն ավելի շատ ...հարկումների առարկա է դարձել, ...ն լուրջ քննարկումների և վերլուծությունների: Կողմերից ոչ մեկը չի ...րողանում սպառիչ կերպով հիմնավորել իր դիրքորոշումը: Այս դեպքում էլ կարելի է հենվել վերոհիշյալ «...ճշմարտությունը մեջտեղում է» սկզբունքի վրա. Հայաստանը չի ճանաչում ԼՂՀ-ի անկախությունը, սակայն ճանաչում է ԼՂՀ-ի ինքնորոշման իրավունքը և բոլոր հնարավոր անհնարին միջոցներով ամրապնդում նրա պաշտպանունակությունը. ...շտպանվածության հարցում բոլոր ...մերը կարծես միակամ են:

Պաշտպանության խնդրի շուրջ ...մերը կարող են նաև մոտեցնել ի...ց տեսակետները և համաձայնու...ն իրական հնարավորություններ ...ծել: Մանավանդ, որ Արցախը ...օր, ուզենք-չուզենք, միացված է ...աստանին, այսինքն՝ պաշտպա...է մեկ ընդհանուր պետություն և ...յանություն դարձած միացումը: ...տեսակետից կարելի է միջազգա...ատյաններում անվերջ մանևրել, ...անընդհատ շեշտում են իշխա...յունները: ...անելը ենթադրում է, ի մաս...որի, հակառակորդ կողմի կամ ...մերի «թերությունները» մտցնել ...ողությունների ընդհանուր համա-

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱՀՐԻՅԱՆ

Ինչպես նաև ... (continuation)

կարգի մեջ: Այսինքն, երբ Ադրբեջանն է ճնշում գործադրում միջազգային ատյաններում, կարելի է նրան հակադրել Սումգայիթի, Բաքվի, Կիրովաբադի և Ադրբեջանի մյուս շրջաններում հայերի կոտորածները (ցեղասպանությունը), չորս տարի շարունակվող շրջափակումները, ազգային փոքրամասնությունների նկատմամբ ճնշումները, Շահումյանի շրջանի զավթումը և այլն: Թուրքիայի պարագայում՝ 1895–1921 թթ. ցեղասպանության ճանաչումը, Կիպրոսի հարցը, քրդերի հարցը, Հայաստանի շրջափակումները, ուղղակի միջամտությունը Արցախյան խնդրին և այլն: Այնինչ, իշխանությունները, ամենայն հավանականությամբ գիտակցաբար, այդ քայլերը չեն ձեռնարկում, ինչը ոչ մի կերպ չի արդարացվում, և Հայաստանը սրընթաց գլորվում է անգործության և մեկուսացման մեջ: Վերոհիշյալ քայլերը չկատարելը հղի է լուրջ վտանգներով, արդեն բազմաթիվ անգամ ասված՝ Հայաստանի մեկուսացում, հնարավոր դաշնակիցների կորուստ, համաշխարհային ճնշում Հայաստանի և ԼՂՀ-ի վրա և այլն: Մի՞թե անհեթեթություն չէ, որ Մարտակերտում և Ասկերանում առայսօր կռվող ռուսական դիվիզիաների մասին ոչ մի խոսք չի ասվում: Այս դեպքում հարց է ծագում. ո՞ր համաձայնությամբ և որքա՞ն է դա շարունակվելու (Ասկերանի մոտ ռուսների անտեր դիակները լցնում են փոսի մեջ և այրում): Ի՞նչ վարձկանների մասին է խոսքը: Ադրբեջանն այդ որքա՞ն միջոց ունի՝ մարտում ժամը 15 հազար գնահատելով, ամբողջ երկու դիվիզիա վարձել արդեն 20 օր: Մանրուք չէ՞ Ռուսաստանի հետ ռազմաքաղաքական դաշինքի վերանայումը:

Այսօր Հայաստանում խառնաշփոթ է տիրում և խորհրդարանում, և գործադիր իշխանությունում, և ժողովրդի մեջ: Ցանկացած պետություն իր շահերը պաշտպանելիս օգտագործում է իր զինանոցում եղած ամեն ինչ՝ ազգային դժբախտություններից մինչև նվաճումները և հնարավորությունները: Ճիշտ է, դա հաճախ անցնում է այսպես կոչված բարոյականության սահմանները, սակայն երբ ողբերգությունը ազգն է տարել, ազգն էլ իրավունք ունի այն դրոշի պես պարզել, որպես փաստ: Նույն կերպ չի բացառվում հենց ներքին տարաձայնությունների խելացի օգտագործումը, երբ հակամարտ կողմերի միջև, ոչ աչքին թոզ փչելու եղանակին ձևով, լինեն «վերհավակնությունային» համագործակցության եզրեր: Սակայն և իշխանությունների, և ընդդիմության մոտ բացակայում է համագործակցության ցանկությունը, ինչը կհանգեցնի մեր նավի վերջնական խորտակմանը:

ՀԱՅԿԱԶՆ ՂԱՀՐԻՅԱՆ

Համալսարանը դիմում է հայ ժողովրդին

Հունիսի 30-ին Երևանի Պետական համալսարանում տեղի ունեցավ կոլեկտիվի ընդհանուր ժողով, որն, ըստ նախօրոք հրապարակված օրակարգի, կոչված էր քննարկելու աշխատակիցների սոցիալական խնդիրները ու համալսարանի կարգավիճակի հարցը: Այնուամենայնիվ, հենց սկզբից բազմաթիվ առաջարկություններ եղան քննարկել նաև նախորդ օրը Լևոն Տեր-Պետրոսյանի՝ հեռուստատեսությամբ ունեցած ելույթն ու դրա հետևանքով հանրապետությունում ստեղծված լարված իրավիճակը: Պարզվեց, որ արդեն առավոտյան ռեկտորատը քննարկել է այդ հարցը և ընդունել ժողովրդին ուղղված մի դիմում, որն էլ, ավելորդ քննարկումներից խուսափելու նպատակով, ընդունվեց որպես հիմք հետագա քննարկումների համար: Դիմումի մեջ ասվում էր.

«Ազգի համար ճակատագրական այս պահին բոլորի, հանրապետության նախագահ թե խորհրդարան, իշխանություններ թե քաղաքական կուսակցություններ, բոլորի գործողությունները ուղղված պետք է լինեն մեկ գերագույն նպատակի՝ համախմբել ժողովրդին Հայաստանն ու Արցախը, հայությունը պահպանելու համար: Խորհրդարանում տիրող անընդունելի մթնոլորտը, հանրապետության նախագահի հունիսի 29-ի ելույթը, ընդդիմության ու իշխանությունների, դժբախտաբար, օրըստօրե խորացող հակամարտությունը հարկադրում են մեզ դիմել ժողովրդին կոչով՝ գիտակցել իրավիճակի լրջությունը, չներքաշվել կուսակցական խաղերին և հանդես գալ իբրև հակամետ կողմերի զսպիչ ուժ: Ժողովրդավարական պետություններում միջկուսակցական պայքարը բնականոն երևույթ է: Բայց այն պայքարը, որն ընթանում է մեզանում, տանում է դեպի քաղաքացիական երկպառակություն, որը կործանարար է: Այս ճգնաժամային պահին ժողովրդի բոլոր ուժերի համախմբումը փրկության կարևոր պայման է, և նրա երաշխավորը հանրապետության նախագահը պետք է լինի: Շատ ցավալի է, որ նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի հունիսի 29-ի ելույթը չի նպաստում այդ համախմբմանը, ավելի է խորացնում հակամարտությունը: Մի կողմ թողնենք, որ նրա վերջին ելույթները պարզապես բարոյալքում են ժողովրդին: Մեզ խիստ մտահոգություն է պատճառում հայ ժողովրդի բախտը բուրքական զբաղմության սայլին լծելու միտումը: Այդ է հարևան ժողովուրդների հետ բարիդրացիական հարաբերությունների հաստատման անհրաժեշտությունը: Համալսարանականները պահանջում են նախագահից և ընդդիմադիր ուժերից վեր բարձրանալ կուսակցական-խմբային նեղ շահերից և տոգորվել ազգային իդեալներով, ինչպես Արցախյան շարժման վաղ արշալույսին: Կուսակցական պայքարում Արցախի խաղաքարտի շահարկումը բարոյական ճանապարհ չէ ոչ իշխանության հասնելու, ոչ էլ իշխանություն պահելու համար: Իբրև հաշտության առաջին քայլ անհրաժեշտ ենք համարում չեղյալ հայտարարել Մարուխյանին Հայաստանից վտարելու հրամանագիրը, անհապաղ նստել սեղանի շուրջ՝ որոնելու հաշտության եզրեր: Թուրքիայի հետ լեզու գտնելու հնարավորության հավատացող նախագահը առաջին հերթին լեզու պետք է գտնի իր ընդդիմության հետ: Մենք այսօր դիմում ենք ժողովրդին՝ հավատալու իր հավաքական ուժին, համախմբվելու ազգապահպան գաղափարների շուրջ և տեր կանգնելու իր բախտին ու ճակատագրին»:

Դիմումի այս տեքստն, ինչպես և պետք էր սպասել, բուռն քննարկումների առարկա դարձավ: Վիճաբանություններ ծավալվեցին հատկապես այն հատվածի վերաբերյալ, որտեղ ասվում էր, թե նախագահի վերջին ելույթները բարոյալքում են ժողովրդին: Եվ հետաքրքիրն այն է, որ նույնիսկ այդ հատվածը տեքստից հանելու կողմնակիցները ավելի շատ փաստարկում էին ոչ թե դրա անճշմարտացիությունը, այլ դիմումի մեջ ընդգրկելու նպատակահարմարությունը:

Ինչևէ: Քննարկումները (ամենամեծ ցանկության դեպքում անգամ հազիվ թե հնարավոր լինի դրանք հետևողական անվանել) այդպես էլ տեքստում փոփոխություններ չմտցրին: Դիմումն ընդունվեց ձայների մեծամասնությամբ:

Առաջարկվեց նաև, որ ժողովի ընթացքում («հազիվ ենք իրար գլխի հավաքվել») համալսարանն իր վերաբերմունքն արտահայտի նաև Հայաստանի կողմից ԼՂՀ-ի ճանաչման հարցի նկատմամբ: Ու թեև առաջարկությունն ընդունվեց և հարցն օրակարգ մտավ, այնուամենայնիվ, չգիտես ինչու, այդպես էլ չքննարկվեց: Մնում է միայն ափսոսալ, որ հանրապետության մայր բուհի՝ դեպքից դեպք գումարվող ժողովն այս անգամ ևս չարտահայտեց իր հստակ վերաբերմունքը մի հարցի նկատմամբ, որն այնքան կարևոր է ոչ միայն Արցախի, այլև Հայաստանի համար:

ԱՐՄԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

«Լևոն Տեր-Պետրոսյանից չեմ սպասում»

շարունակություն 1-ին էջից

Ըստ նրա, ելույթում նշված բոլոր փաստերը սխալ էին: «Ես դա շուտով կապացուցեմ հրապարակավ: Ես Լևոն Տեր-Պետրոսյանից չէի սպասում, որ այդ միջոցին կդիմի: Բայց երևի կյանքը կլուծի այդ հարցերը, մանավանդ, որ մենք շուտով մի շարք դրսևորումներ կանենք»: Պրն. Մարուխյանն ասաց նաև, որ նախագահից պահանջել է, որ վերջինս հրապարակի իր մոտ եղած փաստաթղթերը, որից հետո ինքը դրանք միջազգային քննության կենթարկի: Իսկ մինչ այդ, «հարգելով օրենքը» պրն. Մարուխյանը պատրաստվում էր մեկնել Հայաստանից, ասելով. «Ես ուզում եմ օրենքը հարգելու նախընթաց ստեղծել»:

Պրն. Մարուխյանի տրամադրությունը բարձր էր, բայց երևում էր, որ հենց նախագահի կողմից նման ելույթն էր նրան անհանգստացնում:

Այդ մասին նա նորից նշեց ասուլիսի ընթացքում, ասելով, թե «նախագահի հետ հանդիպել եմ և նախքան նրա ընտրվելը և հետո, ու այդ ելույթը նկատում եմ որպես ինչ-որ տագնապի արդյունք»:

Ինչ վերաբերում է նախագահին դասի տալուն, ապա «անշուշտ փնտրում ենք ճանապարհներ, թե ինչպես կարող է մի երկրի քաղաքացին մի այլ երկրի նախագահին դասի տալ»:

Մեր այն հարցին, թե ինչպես են մեկնաբանում նախագահի երկրորդ հրամանագիրը՝ կապված հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների գործունեության ստուգման հետ, Վահան Հովհաննիսյանը պատասխանեց, թե ինքը կուսակցության գանձապահն է և ցանկացած պետական պաշտոնյա կարող է ստուգել, թե որտեղից են գոյանում կուսակցության միջոցները: Դրսից ղեկավարվելու մասին էլ խոսք լինել չի կարող, որովհետև ՀՅԴ-ն ապակենտրոն կուսակցություն է: ՀՅԴ-ի շրջաբերականներն այլ բնույթի են լինում: ՀՅԴ-ն հրամաններ չի արձակում:

Պրն. Մարուխյանն ավելացրեց, որ ՀՅԴ-ն վերջին հաշվով հայաստանյան է, Հայաստանի, հայ ժողովրդի կուսակցություն է, «և կարևոր չէ, թե իր գործունեության ոլորտները մինչև ուր են երկարում»:

Կրկին մեր խնդրանքով, անդրադառնալով ՀՅԴ 25-րդ ժողովի հետագա ճակատագրին, պրն. Մարուխյանն ասաց, թե «երկրորդ անգամ է, որ մայր հայրենիքի մեջ ՀՅԴ-ն ժողով է գումարում և, որպես Երևանում՝ այսինքն նրա շրջակայքում: Ժողովի հիմնական մասը տեղի է ունեցել երեկ գիշեր, կարևոր հարցերի շուրջը հիմնական եզրակացություններն են հանգել: Ընտրվել է այն բյուրոն, որի մասին Կենտկոմը հայտարարություն կանի, և կասվի, թե ովքեր են այդ բյուրոյի անդամները: Մեկը, հիշում եմ, ընկեր Հրայր Կարապետյանն է, մյուսներին լավ չեմ հիշում: Կհրապարակեն և կխոսականա: Ուրեմն, ընդհանուր ժողովի հիմնական օրակարգերը սպառված ենք համարում, բայց այլ օրակարգեր կան, որ շարունակաբար կքննվեն: Առանց ինձ ոչինչ չի փոխվի, որովհետև դաշնակցությունը ես չեմ, այլ նրա մեկ ծառան եմ»: Իմ վերջին հարցին, թե ինչո՞վ է պայմանավորված իր երկու թեկնածուների ներկայությունը, պրն. Մարուխյանն ասաց, թե նրանց ՀՅԴ Հայաստանի կոմիտեն է կցել՝ պատճառաբանելով դրա անհրաժեշտությունը:

Ասուլիսն անցավ անկաշկանդ, գինովցած մթնոլորտում: Մի խոսքով, այդ ամենից քաղաքացիական պատերազմի հոտ էլ չփչեց, թեև վերջում պատգամավոր Ռաֆիկ Ղազինյանը հայտարարեց, թե «Շիրակ» հյուրանոցում հացադուլ է սկսում մինչև Հայաստանում դեմոկրատական կարգերի հաստատումը:

ՀԱԿՈԲ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Արցախյան Օրագիր

Ինչ ազգ ասես որ չկա

Ղարաբաղի «Նորություններ» գործակալության տվյալներով, հունիսի 28-ին և 29-ին Լեռնային Ղարաբաղի Հադրութի և Մարտունու շրջանների վրա ձեռնարկած հարձակումների ընթացքում ադրբեջանական բանակը կորցրել է մինչև 300 մարդ սպանված և մոտ 20 միավոր զրահատեխնիկա: Զոհվածներից մեծ թիվ են կազմում ռուսները, չեչենները և թալիշները: Չեչեններից մեկի մոտ գտնվել է Չեչենական Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամի հավաստագիրը: Հայկական կողմից զոհվել է 18 և վիրավորվել 34 մարդ, որոնց հիմնական մասը հրետակոծման ժամանակ տուժած խաղաղ բնակիչներ են: Հունիսի 29-ին Ասկերան շրջկենտրոնի վրա հարձակման ժամանակ խփվել է 4 ադրբեջանական տանկ: Հայկական կողմից մեկ մարդ զոհվել է, մեկը՝ վիրավորվել: Գործակալության տվյալներով, ադրբեջանցիները կրել են զգալի կորուստներ: ԼՂՀ ինքնապաշտպանության ուժերի շտաբի տվյալներով, հունիսի 12-ին սկսված լայնածավալ հարձակման ժամանակ ադրբեջանցիները կորցրել են առնվազն 30 տանկ և 45 միավոր զրահատեխնիկա:

Հունիսի լույս 30-ի գիշերը վերսկսվել է Հադրութի շրջանի հայկական գյուղերի հրթիռահրետակոծումը: Էդիլլու գյուղի դիմաց նկատվել են ադրբեջանական ուժերի կուտակումներ:

Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարությունը հաղորդեց, որ հունիսի 29-ին և հունիսի լույս 30-ի գիշերը կատաղի մարտեր են տեղի ունեցել Մարտունու և Ասկերանի շրջաններում: Երկու կողմերը կրել են կորուստներ, սակայն թիվը ճշտված չէ: Հայկական զինված կազմավորումները հրթիռահրետակոծման են ենթարկել Աղդամ շրջկենտրոնը, ինչպես նաև Նախիջևանի Սադարակի շրջանի մի շարք գյուղեր: ■

Ինչ նավթ, ինչ պայման

Ադրբեջանի կառավարությանը մոտ աղբյուրները հերքել են զանգվածային լրատվության միջոցների հաղորդագրությունը, թե Իրանի և Ադրբեջանի միջև կնքվել է խոշոր նավթային համաձայնագիր: Ինչպես հաղորդեց Ռուսաստանում Ադրբեջանի կառավարության մշտական ներկայացուցչի տեղակալ Ռաուֆ Ախունդովը, վկայակոչելով Ադրբեջանի կառավարության արտաքին տնտեսական կապերի բաժնի և «Ազերինավթ» ընկերության ղեկավարներին, մինչ այսօր Ադրբեջանի և Իրանի միջև նավթարդյունաբերության բնագավառի վերաբերյալ ոչ մի պայմանագիր չի կնքվել: ■

Հիմա էլ գործարանը

Հունիսի 30-ին Ադրբեջանի ազգային բանակի զինված պահակախումբը շրջափակել է Բաքվում տեղակայված Կասպից ծովի ռազմական նավատորմի նավանորոգման գործարանը:

Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Ռահիմ Ղազիևի հրամանով գործարանը անցել է հանրապետության իրավասության տակ: Ինչպես նշվում է հրամանում, այդ քայլը պայմանավորված է նրանով, որ գործարանից կողոպտվում է գույքը և շարունակվում է որակյալ աշխատողների հոսքը: Գործարանի տնօրեն Ա. Ժեստկովը, որակելով այդ քայլը որպես Ռուսաստանի գույքը յուրացնելու փորձ, հրաժարվել է կատարել պահանջները և լքել է գործարանը:

Հանկարծ չթունավորվենք

Ինչպես հաղորդեց «Իմա-Պրես» գործակալությունը, Գյանջայում տեղակայված 4-րդ բանակի օդադեսանտային զորամիավորման սպաները հրավիրվել են հակագազերի պահեստը իրենց կանանց և երեխաների համար համապատասխան հակագազեր ընտրելու: Դա կապված է նրա հետ, որ 7-րդ բանակի քիմիական զենքը իբր հանձնվել է հայկական զորամիավորումներին:

Մինչդեռ, 7-րդ բանակի հրամանատար գեներալ-մայոր Ֆյոդոր Ռեուտը «Սնարք»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ հերքեց այդ հաղորդագրությունը: Նա հայտարարեց, որ դա Ադրբեջանի գաղափարախոսական մեքենայի պտուղն է: Ֆյոդոր Ռեուտը նշեց, որ Հայաստանում քիմիական զենք ընդհանրապես չկա և չի արտադրվում: ■

digitised by A.R.A.R.@

Ո՞վ են կազակները եւ ի՞նչ են ուզում հայերից

Վերջերս Ստավրոպոլի երկրամասի մոտ 600 զինված կազակներ անց են կացրել չարտոնված հանրահավաք եւ պահանջել Նովոսելիցկայա ավանի ղեկավարության հրաժարականը: Ցուցարարների կարծիքով, տեղական իշխանությունները ոչ մի ազդու միջոցառում չեն ձեռնարկում կովկասյան հանրապետություններից եկած գաղթականներին շրջանից դուրս հանելու համար: Ինչպես հաղորդեցին «ԻՖ»-ին Ռուսաստանի ՆԳՆ-ում, հանրահավաքի ավարտից հետո կազակները ինքնակամ անց են կացրել անձնագրային ռեժիմի ստուգում, իսկ մի քանի տներում եւ բնակարաններում կատարել են խուզարկություն: Միայն իշխանության ղեկավարների եւ ատամանի միջեւ կայացած բանակցություններից հետո իրավապահ մարմիններին հաջողվել է դադարեցնել կազակների ապօրինի գործողությունները:

Այսպիսի տեղեկություններ վերջին շրջանում հաճախ են հայտնվում ռուսական լրատվական գործակալությունների թողարկումներում: Անշուշտ հասկացաք, որ «կովկասյան գաղթականները» հիմնականում հայերն են, որոնց դեմ էլ բացահայտորեն, չգիտես ում դրդումով, գործում են «կտրիճ կազակները»: Ինչո՞ւ...

Կազակությունը որպես երեւույթ սեւեռուն ուշադրություն է գրավում, հատկապես վերջերս Հյուսիսային Կովկասում տեղի ունեցող իրադարձությունների կապակցությամբ: Այդ թեմային նվիրված հոդվածների երանգները խիստ տարբեր են՝ հիացմունքից մինչեւ սուր քննադատություն: Իսկ ճշմարտությունը, ինչպես հայտնի է, գտնվում է մեջտեղում: Մենք նույնպես փորձենք հնարավորին չափ անաչառորեն քննել սույն հարցը:

Առաջին հերթին անհրաժեշտ է պարզաբանել, որ կազակությունն ըստ էության միատարր չէ. կան կազակության մի քանի խմբեր, որոնք բավականին տարբերվում են եւ աշխարհագրական դիրքով, եւ սոցիալ-հոգեբանական բնութագրով:

Օրինակ, Սիբիրի եւ Դոնի կազակները ընդհանուր հատկանիշների հետ հանդերձ ունեն էական տարբերություններ: Որպես օրենք, կազակությանը համախմբում են հայրենիքի նկատմամբ անձնազոհ սերը եւ դժվար պահին նրան ծառայելու պատրաստակամությունը: Սակայն տարբերվում են մոտեցումները այն հարցի վերաբերյալ, թե հայրենիքի համար ո՞րն է բարիքը: Եւ երբ Ուրալյան լեռնաշղթայից այն կողմ ապրող կազակներն այժմ մտահոգված են, թե ինչպես պահպանեն երկրամասի բնական հարստությունները կողոպուտից, ապա հյուսիսկովկասյան կազակները բախվել են ազգամիջյան հակամարտության խնդրին:

Ցարական կառավարությունը կազակներին օգտագործում էր Ռուսաստանի սահմանները պաշտպանելու համար: Կազակները այդ նպատակին են ծառայեցրել եւ իրենց ապրելակերպը, եւ ազգային ավանդույթները: Ծառայությունը հայրենիքի բարօրության համար հենց համարվում է կազակի պատվավոր պարտականությունը: Դրանով է բացատրվում հատուկ համայնքային տնտեսավարությունը եւ խիստ ռազմական կարգապահությունը: Կազակներն իրենց համայնքները ստեղծում էին միասնության սկզբունքի եւ կարգապահության օրենքների համաձայն: Մեկուսացումը Ռուսաստանից վերափոխել է ազգային բնավորության մի շարք գծեր: Կազակները հաճախ արհամարհանքով էին վերաբերվում Ռուսաստանի խորքում բնակվողներին եւ նրանց անվանում «կացապներ»: Անծանոթ մարդու համար այդքան էլ հեշտ չէր միանալ կազակների համայնքին եւ դառնալ նրա լիիրավ անդամ: Գտնվելով կովկասյան ժողովուրդների մշտական թշնամական շրջապատման մեջ, կազակները հատկապես գնահատում էին պետության այնպիսի հիմքերը, ինչպիսին էին ռուսաստանյան ուղղափառությունը եւ ինքնակալ կառավարումը:

Խորհրդային իշխանության հաստատման տարիներին կազակությունը դարձել էր դիմադրության պատվար, եւ դրա համար անգթորեն ոչնչացվեց: Սվերդլովի եւ Տրոցկու չարագուշակ անունները ուղղակի կապված են կազակության ցեղասպանության հետ: Խորհրդային իշխանությունը ձգտում էր ջնջել կազակության ոգին Կուբանի, Թերեքի եւ Դոնի գետերի շրջաններից: Երկար ժամանակ հետապնդվում էր նույնիսկ կազակության մասին հիշատակումը: Սակայն որպես ամեն արգելված բան, այն հարուցում էր մեծ հետաքրքրություն: Մարդիկ ձգտում էին պահպանել իրենց ինքնությունը եւ մշակույթը: Ստեղծվում էին կազակների ժողովրդական երգչախմբեր, ժողովրդական ստեղծագործության թանգարաններ: Եւ այսպիսով կազակությունը կարողացավ պահպանել որոշ ավանդույթներ, չնայած դրանց մեծ մասն արդեն մոռացության է մատնվել:

Ի դեպ, մինչ այժմ իրավական գնահատական չի տրվել քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ կազակների զանգվածային ոչնչացմանը: Վերջերս կազակությունը պաշտոնապես ստացել է ճնշված ժողովրդի կարգավիճակ, սակայն ըստ էության ոչինչ չի ձեռնարկվել կազակության անունը վերականգնելու համար: Անկասկած այս ամենը դժգոհություն եւ վիրավորանքի զգացմունք է առաջացնում կազակների շրջանում: Իսկ վերջին իրադարձությունները Չեչենա-Ինգուշիայի Սունժենի շրջանում, երբ տասնյակ մարդկանց քշեցին հարազատ վայրերից, իրոք ցնցեցին կազակությանը: Այդ ժամանակից մարդիկ գտնում են, որ միայն սեփական ուժերով կարող են պաշտպանել իրենց եւ չարժե հույս դնել կառավարության օգնության վրա: Ի դեպ, կենտրոնական իշխանության ճգնաժամը ուժեղացնում է կազակների իշխանության ազդեցությունը տեղերում: Կազակների ժողովներում ընտրված ատամանները եւ ավագներն իրենց վրա են վերցրել մի շարք հարցերի լուծման պատասխանատվությունը:

Կարծիք կա, թե կազակությունը աչքի է ընկնում հետադիմությամբ, ժողովրդավարական վերափոխումներն ընկալելու անկարողությամբ: Իրականում դա բոլորովին էլ այդպես չէ: Այո, իրոք, այդ շրջաններում կուսակցական նոմենկլատուրան դեռ ամուր պահպանում է իր դիրքերը: Սակայն Ռուսաստանի նախագահի ընտրությունների ժամանակ մեծամասնությունը քվեարկել է ժողովրդավարական վերափոխումների օգտին: Եւ միայն ներկա ղեկավարության սխալ կուրսը նպաստեց այն բանին, որ մարդիկ հիասթափվեցին եւ նույն լավատեսությամբ չեն վերաբերում Ռուսաստանում տեղի ունեցող բարեփոխումներին:

Երկրում տիրող անիշխանությունը վճռականորեն մերժվեց կազակության կողմից, քանի որ այն հակասում էր նրանց կենսական հայացքներին: Էլ ավելի է աճում տեղերում ընտրված իշխանության նշանակությունը, որն ի վիճակի է համախմբել մարդկանց: Ամբողջ հարցն այն է, թե ներկա ղեկավարները ուր կտանեն կազակությանը եւ ում շահերին կծառայեցնեն:

Կրասնոդարի եւ Ստավրոպոլի երկրամասերում տեղի ունեցած վերջին իրադարձությունները ցույց տվեցին, որ կազակության շարժման ծխական արտահայտություններից է դառնում այլ ժողովուրդների, մասնավորապես հայերի նկատմամբ անհանդուրժողական վերաբերմունքը: Չեմ կարծում, թե դիմակայությունը կընդունի ծայրահեղ ձեւեր, ամեն դեպքում, ինչպես շատերը կանխատեսում են, սումգայիթը չի կրկնվի: Բարբարոսական արյունարբությունը բոլորովին հատուկ չէ այդ ժողովրդին: Միայն կարեւոր է, որ կենցաղային հողի վրա տարաձայնությունները, որի համար, ի դեպ, մեղավոր է եւ հայկական համայնքը, չվերածվեն զանգվածային բախումների:

Միանգամայն ակնհայտ է, որ աճող հանցագործությունը պայքարում է ազդեցության ոլորտների համար: Եւ երբեմն փորձում են այդ պայքարին հաղորդել «ազգային մաքրման» տեսք: Ըստ երեւույթին, ինչ-որ մեկը փորձում է կազակությանը ներքաշել այդ վտանգավոր խաղի մեջ: Բողոքելով «վայրի շուկայի» կամայականության դեմ, կազակությունը բավականին կտրուկ ձեւով հայտնում է իր մտահոգությունը եւ պահանջում վտարել հայերին:

Մինչդեռ, դարերի ընթացքում հայերը կողք-կողքի են ապրել կազակների հետ եւ նրանց հետ յուրացնում էին նոր հողերը: Ընդ որում, գտնվելով թշնամական շրջապատում, նրանք որոշ ընդհանրություն էին զգում, քանի որ քրիստոնյա ժողովուրդներ էին: Ըստ երեւույթին, նրանք, ովքեր ցանկանում են իրագործել իրենց հեռու գնացող ծրագրերը Կովկասում, հաշվի են առնում նաեւ այս գործոնը: Կազակներին կռվեցնելով այլ քրիստոնյա ժողովուրդների հետ, ինչ-որ մեկը ցանկանում է նրանց մեն-մենակ թողնել իսլամական գործոնի եւ գերակշռող կովկասյան ժողովուրդների դեմ: «Այլազգիներին» վտարելով Կովկասից, կազակները իրենք կարող են մնալ «վտարանդիների» դերում, քանի որ կովկասյան ժողովուրդները նրանց համարում են «եկվորներ» եւ «զավթիչներ»: Ուստի հիմա կազակությունը պետք է մտածի ոչ թե հակամարտության, այլ հարեւան ժողովուրդների հետ մերձեցման մասին: Ակնհայտ է, որ յուրաքանչյուր կողմը պետք է անցնի ճանապարհի իր կեսը: Կովկասում բնակվող հայերը, հատկապես նրանք, ովքեր վերջերս են տեղափոխվել այստեղ, պետք է քամահրանքով վերաբերվեն այլ ժողովուրդների իրենց ոչ այնքան հասկանալի ավանդույթներին եւ սովորույթներին: Հաճախակի լինելով Հյուսիսային Կովկասում, ես տեսնում էի, թե ինչքան հանդգնորեն են իրենց պահում հարստացած գործարարները: Եւ դա չի կարող չզայրացնել: Ժամանակն է հասկանալ, որ այս կամ այն շրջանում կան «հանրակացարանի» որոշ նորմեր, որոնք ոչ ոք խախտելու իրավունք չունի:

Մինչդեռ Մոզդոկի հայերը արդեն վաղուց են հասկացել դա: Շատերը մտնում են կազակների ջոկատները, որպեսզի անհրաժեշտության դեպքում կազակների հետ միասին հակահարված տան այլ շրջանների ինքնակոչ հյուրերին, որոնք ավելի հաճախ են սկսել հարձակվել նաեւ այդ շրջանի վրա: Հայերը հանդես են գալիս կազակների երգչախմբերում, մասնակցում են ժողովներին, այսինքն «կազակը» դառնում է ինտերնացիոնալ հասկացություն: Ընդ որում, չի խախտվում կապը հարազատ ժողովրդի հետ, քանի որ ամենուր ստեղծվում են հայկական համայնքներ եւ ոչ ոք չի խոչընդոտում նրանց աշխատանքին:

Միայն փոխզիջումների հիման վրա է հնարավոր կառուցել հարաբերությունները հարեւան ժողովուրդների հետ: Ժամանակի ընթացքում դիմակայությունը կվերանա, ամեն ինչ կկարգավորվի: Կազակությունն ապրում է իր ավանդույթների վերածննդի ժամանակը: Այդ գործընթացը հիվանդագին է, լի սխալներով եւ ծայրահեղությամբ: Սակայն դրանք անխուսափելի դժվարություններ են եւ անպայման կհաղթահարվեն:

ԵԼԵՆԱ ԲԱԴՅԱՆԻՆԱ
Քաղաքական մեկնաբան

Ստարովոյտովան հերքում է

Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի նախագահի ազգամիջյան հարաբերությունների հարցերով խորհրդական Գալինա Ստարովոյտովան հերքել է ադրբեջանական «ԱՆ» լրատվական գործակալության հաղորդագրությունը, թե «Գալինա Ստարովոյտովան գտնվում է Դաղստանում եւ այնտեղից ղեկավարում է Ադրբեջան ուղարկվող գործակալների քայքայիչ գործունեությունը»: Հունիսի 30-ին Մոսկվայում լրագրողներին տված հարցազրույցում Գալինա Ստարովոյտովան հայտարարեց, որ «ոչ մի կապ չունի լեզգիական խնդրի հետ եւ վերջերս չի եղել Դաղստանում»: Նրա խոսքերով, մոլորեցնող լուրերի նպատակն է լարվածություն առաջացնել Ռուսաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ: «Ադրբեջանական աղբյուրն ինքը պետք է հերքի այդ լուրերը, քանի որ խեղաթյուրված պատկեր են տալիս Անդրկովկասում Ռուսաստանի քաղաքականության մասին», նշեց Ռուսաստանի նախագահի խորհրդականը: ■

«Հայաստանը խախտում է միջազգային նորմերը»

Երբ Հայաստանի խորհրդարանը ճանաչի «այսպես կոչված» Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետությունը, ապա Հայաստանը մեկ անգամ եւս կցուցադրի ամբողջ աշխարհին, որ թքնել է ԵԱՀԽ-ի միջազգային իրավունքի եւ սկզբունքների նորմերի ակնհայտ խախտման ուղին: Այդ մասին «ԻՖ»-ին տված հարցազրույցում հայտարարեց Ադրբեջանի արտգործնախարար Թոֆիկ Ղասիմովը: Մեկնաբանելով այն հաղորդագրությունը, թե Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը մտադիր է հանդիպել Ադրբեջանի ղեկավար Աբուլֆազ Էլչիբեյի հետ, արտգործնախարարն ասաց, որ «դրանք ասեկոսեներ են», քանի որ հայկական կողմը պաշտոնապես չի դիմել այդպիսի հանդիպում անցկացնելու խնդրանքով: ■

Բավական է, մարդկանց մոլորության մեջ գցելու ժամանակն անցել է

«Ազգ»-ի հունիսի 11-ի համարում տպագրվել էր «հոդված», որի «հեղինակը» ոմն Թեմուր Խալիլ (Մուրադով), ցանկացել է մոլորության մեջ գցել հանրապետության ամենահայտնի թերթերից մեկի ընթերցողներին:

Ներկայումս ֆինանսական դժվարությունների հետեւանքով ժամանակավորապես լույս չի տեսնում հանրապետական «Ռյա թազա» թերթը:

Իսկ «ֆինանսական դժվարությունների» պատճառն այն է, որ «Ռյա թազա»-ն, որը նախկինում ֆինանսավորվում էր կոմունիստների կողմից, այժմ սակավաթիվ բաժանորդներ ունի եւ դրա համար էլ լույս չի տեսնում:

Ահա թե ինչու, երբ Թ. Խալիլը հարցնում է, թե **«կարելի՞ է, արդյոք, հավասալ, որ «Ռյա թազա» թերթի հրատարակման դադարեցումը** (որը քաղաքական անհեռատեսություն է) **տնտեսական հարց է»**, ապա պետք է ասել այո, ինչպես բանաստեղծ Թուսուն Ռաշիդն է ասել (միջիջայլոց, Թ. Խալիլն ու Թ. Ռաշիդը մոտիկ ընկերներ են)... «ֆինանսական դժվարությունների հետեւանքով...»:

Ավելորդ չեմ համարում անդրադառնալ «որը քաղաքական անհեռատեսություն է» «մտքին», քանի որ չի ասվում, թե ով է այդ անհեռատեսության պատճառը: Այո, սա էլ մի փորձված ձեւ է քողարկելու հետքերը: Տեղին է ասել, որ «քաղաքական անհեռատեսության» պատճառը, ինչպես ասվեց, բաժանորդագրերի սակավությունն ու այլեւայլ հարցերն են, օրինակ, թերթի անհրապույր եւ ապազգային լինելը: Մեզանից յուրաքանչյուրը շատ լավ գիտի, թե կոմունիստների թերթերն ինչ բախտի արժանացան (ամենավառ օրինակը տխրահռչակ «Պրավդա»-ն է, որն այսօր նույն «ֆինանսական դժվարությունների» պատճառով տպագրվում է Փարիզում: Հետաքրքիր է, թե «Պրավդան» ո՞ւմ է մեղադրում նախկին ԽՍՀՄ-ում իր չտպագրվելու եւ այնտեղից «արտաքսվելու» համար):

Թ. Խալիլը իր հոդվածում արտահայտում է այն միտքը, թե եզդիերեն հաղորդումների բաժնի բացումը անհեթեթություն է, որին դեմ են նաեւ աշխարհի մոտ մեկ միլիոն եզդի քրդերը: Ինձ թվում է, սա իսկապես որ անհեթեթություն է: Ասացվում է, որ «հեղինակը» հարցում է կատարել Իրանի, Իրաքի, Սիրիայի, Թուրքիայի, Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի եւ այլ երկրների մեկ միլիոն (մեղքը նրա վիզը) եզդիներից:

Իսկ այժմ «եզդի քրդեր»-ի մասին: Սիրելի ընթերցող, իմացած եղիր, որ «եզդի քրդեր» հասկացությունը շինծու է եւ դա այն մարդկանց, ես կասեի նպատակ-հանցագործությունն է, որոնք ուզում էին ուծացնել եզդիներին: Այս մասին ես մանրամասնորեն գրել եմ «Ազգ»-ի 1991 թ. նոյեմբերի 23-ի համարի «Նենգափոխիչի հետքերով. հարկադրված ուղեւորություն» հոդվածում: Միայն ասեմ, որ «եզդի քրդեր» ասելով նենգափոխները **եզդին** համարում են կրոն, իսկ **քուրդը** ազգություն: Մեր ազգությունը կոչվում է **եզդի**, իսկ կրոնը **շարֆադին**: Բավական է ասել, որ բոլոր մարդահամարների ժամանակ, ընդհուպ մինչեւ 1931 թվականը, մեզ ճանաչել են որպես եզդիներ, օրինակ, ըստ 1920 թվականի «Հայաստանի ազգաբնակչությունը...» գրքույկի, Հայաստանում ապրում էին 7823 եզդի եւ 693 քուրդ, ըստ «1926 թ. համամիութենական մարդահամարի, ՀԽՍՀ» գրքույկի, որը լույս է տեսել 1929 թ. Թիֆլիսում, Հայաստանում ապրում էին 12237 եզդի եւ 325 քուրդ, իսկ Անդրկովկասում պատկերն այսպիսին էր. եզդիներ 14522 մարդ, քրդեր 52173: Ավելացնեմ, որ 11-12-րդ դարերից, առայժմ այդպես է հայտնի, գոյություն ունի եզդիական այբուբեն, հասկանալի է, որ եզդիական տառերով, որոնք 33-ն են: Այս մասին կարելի է կարդալ «Գրի զարգացումը» գրքում (Երեւան, 1955 թ.): 1923 եւ 1926 թվականներին տեղի են ունեցել Հայաստանի եզդիների համագումարներ: Պետք է ասել, որ վերը նշված բոլոր փաստաթղթերում եզդիներն ու քրդերը առանձին են նշված: Իսկ 1931 թ-ից եզդիների անունը վիճակագրական փաստաթղթերում մոռացության տրվեց, չնայած մեր անձնագրերում այն պահպանվեց:

Կուզենայի հարց տալ «հոդվածի հեղինակին», թե ո՞ւր են 1926 թ. 12237 եզդիները: Ի՞նչ է, հողմ ցնդեցին, թե՞ թալիշների, թաթարների, լեզգիների, ուտիների եւ շատ ու շատ ազգերի նման...

Տրամաբանությունից զուրկ է նաեւ «հոդվածագրի» հետեւյալ «միտքը». **«Այս հաղորդումների կազմակերպման տրամաբանությունը չի՞ հուշում արդյոք, որ շուտով տրվելու են նաեւ հաղորդումներ ֆրանկների (ֆրանկերեն), համշենցիների (համշեներեն) եւ լուսավորչականների (լուսավորչականերեն) համար»**:

Նախ, «հոդվածագիրը» պետք է իմանա, որ «ֆրանկ» հասկացությունն էլ շինծու է եւ ճիշտը կաթոլիկն է: Ի դեպ, կաթոլիկը (ֆրանկը), լուսավորչականը ոչ թե կրոններ են, այլ քրիստոնեական կրոնի տեսակներ: Չնայած ճիշտ է նշել, որ, այո, կան ազգեր, որ կոչվում են իրենց կրոնի անունով, օրինակ, մուսուլմանները նախկին Հարավսլավիայում:

Ինչ վերաբերում է ռադիոհաղորդումներին, ապա դրանք, հակառակ պնդումներին, տրվում են եզդիերեն եւ ոչ թե «քրդերեն»: «Ամերիկայի ձայնը» քրդերի համար հաղորդումներ է տալիս կուրմանջիով եւ սորանով: Եւ հետո, այդ «քրդերենը» շինծու հասկացություն է, քանի որ այդպիսի լեզու չկա: Ինչո՞ւ, որովհետեւ առայսօր «քրդերի» կուրմանջ մասն ասում է, թե խոսում է կուրմանջի, սորանի մասը սորանի, զազա մասը (չնայած փաստեր կան, որ սրանք չեն ընդունում, թե իրենք քուրդ են) զազաերեն: Թող «հեղինակը» ապացուցի, որ Քրդստանի որեւէ մասում մեկը ասում է, թե ինքը «քրդերեն» է խոսում»:

Հոդվածի վերջում այսպիսի հարց կա. «Եւ քրդերն իրավունք ունե՞ն արդյոք օրենսդրականորեն բողոքարկելու այս ամենի դեմ (ընդհուպ մինչեւ միջազգային դատարան) պետական մակարդակով»: Կարծում եմ, դա պետք է իմանա հոդվածագիրը:

ՀԱՍԱՆ ԹԱՄՈՅԱՆ
ՀՀ հեռուստառադիոհեռարձակության եզդիերեն ծրագրի ղեկավար, «Եզդիների ձայն» թերթի խմբագիր

Խմբագրության կողմից. *Ելնելով հարցի փափկությունից, այլեւս չենք անդրադառնալու քուրդ-եզդի վիճաբանություններին:*

digitised by A.R.A.R.@

Նախագահական հիմնադրույթների քննությունը կամ ստեղծված կացության պատճառները

Երեւի Կոլումբոսից հետո նավավարները ավելորդ փորձություններից խուսափելու համար առանց քարտեզների բաց ծով չեն դուրս գալիս: Նույնը վերաբերում է նաեւ ժամանակակից կառավարություններին, որոնց գործունեությունը առանց որոշակի ծրագրի շատ բանով կհիշեցնի արկածախնդիր ճանապարհորդին: Այս ակնհայտ ճշմարտությունից ելնելով, Հայաստանի Գերագույն խորհուրդը դեռեւս մեկուկես տարի առաջ կառավարությանը (վարչապետ Վ. Մանուկյան) հանձնարարեց մշակել եւ իր հաստատմանը ներկայացնել պահանջվող ծրագիրը: ՀՀ նախագահի ստորագրությունը կրող *«ՀՀ սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի կայունացման եւ զարգացման հիմնադրույթները»* թվով արդեն հինգերորդն է եւ միայն առաջինը, որը դրվեց խորհրդարանի հաստատմանը, մյուսները մերժվել էին մինչեւ խորհրդարանի նստաշրջան հասնելը: Այն նույնպես մերժվեց, իհարկե, այս անգամ էլ նախագահն արդեն իրեն բնորոշ կեցվածքով դրանում մեղադրեց ընդդիմությանը եւ ստիպված այն ընդունել հրամանագրով:

Փորձենք հակիրճ ներկայացնել նախագահական հիմնադրույթների վերլուծությունը՝ արված խորհրդարանում դրա քննարկումից շատ առաջ: Մեր գրառումները ժամանակին չհրապարակելու նկատառումները քիչ չէին, բայց էականը իրողությունն էր եւ համոզմունքը, որ անխալականության ախտով տառապող եւ «թերթ չկարդացող» փոխվարչապետ ունեցող կառավարության պարագայում դրական տեղաշարժերի հնարավորությունը բացառված է: Տնտեսության կազմալուծման եւ հասարակության ճգնաժամի «գործընթացները» մոտենում են իրենց ավարտին: Կառավարությունը ստեղծված իրավիճակի պատճառները փնտրում է ոչ թե իր գործողություններում կամ անգործության մեջ, այլ գերազանցապես ընդդիմության կեցվածքում եւ նրան վերագրվող հավակնություններում: Կարծում ենք, որ ներկայացված նյութը կօժանդակի ընթերցողների ինքնակողմնորոշմանը, մանավանդ, որ ժողովրդի իմաստությունը կասկածի տակ չեն առնում ոչ նախագահը՝ «առողջ զանգվածի» եւ ոչ էլ ընդդիմությունը՝ ամբողջի:

Հիմնադրույթների վերլուծությունը տարվում է մի հաջորդականությամբ, երբ ներկայացված նյութը սկզբնապես քննվում է հասարակական զարգացման օրինաչափությունների համապատասխանության տեսանկյունից եւ ապա կատարվում են ընդհանրացումներ: Այնպես որ, այստեղ բախվում կամ զր...խառնվում են ոչ թե առանձին ...ակցական տեսակետներ, այլ ...անկությունը՝ երեւակայություն, ...ինապահպանման բնազդ, ան...սալականության պատրանք եւ ան...ժեշտություն:

Հարկ ենք համարում սկզբից ե...նել, որ «հիմնադրույթներում» ...կայացված նկատառումները մեր ...մից չեն ընկալվում որպես իրո...ւթյուն՝ իրագործված նախագահական հրամանագրերով: Ոչ բոլոր ...նկություններն են կատարվում, ...ամ եթե դրանք բարի են: Խոսքը ...ն այստեղ նախագծի իրապաշտության եւ նպատակայնության բացակայության է, որն անշուշտ պետք է ...ուցված լիներ տնտեսական եւ ...ական գործընթացների եւ օ...չափությունների մասին սխալ ...ազեկ պատկերացումների վրա: ...հիմնադրույթները, ըստ հեղինակ...պետք է բավարարեն 3 հիմնական պահանջներ, որոնք հանդես ...ես իրականացվող սոցիալական քաղաքականության սահմանափակումների ձեւով: Առաջին սահմանափակում է ընդունված *«ժողովուրդը հանուն տեսության սկզբունքը»*, որի անբավարար կենսունակությունն ու արատավորությունը արդեն իսկ ապացուցել ենք մեր 72 տարվա պատմությամբ: Ինչեւէ, վերադառնալու ենք ճշմարիտ ճանապարհին՝ զարգացումը գալու է իր ուղիով, խոսքն այստեղ այն մասին է, որ կառավարողը փորձելու է այդ ընթացքը համապատասխանեցնել իր պատկերացումներին, որը բացի չարիքից՝ հազիվ թե այլ բան կարող է բերել:

Երկրորդ սահմանափակման էությունը կարող է հավաստել իր բնույթով պարզունակ *«լավ է լինել հարուստ եւ առողջ, քան աղքատ եւ հիվանդոտ»* կարգախոսը:

Երրորդ սահմանափակմամբ խնդիր է դրվում, մեզ անհասկանալի միջոցներով, սոցիալ-տնտեսական քաղաքականության մեջ ներառել *«համաշխարհային քաղաքականության ընդհանուր օրինաչափությունը»*: Իրականում անհրաժեշտ էր փորձ կատարել քաղաքականությունը համապատասխանեցնել օրինաչափություններին: Այս դեպքում անշուշտ ընտրությունը կհանգեր *«տեսությունը հանուն ժողովրդի»* սկզբունքին, որանով առաջնորդվելը արդեն կապահովեր եւ *«քաղաքական անկախությունը»*, եւ *«գոյատեւումն ու զարգացումը»*:

«Ստեղծված իրավիճակի վերլուծությունը եւ սոցիալական ու տնտեսական քաղաքականության հիմունքները»

բաժնում իրավիճակը ոչ թե վերլուծված է, այլ ջանադիր՝ նույնիսկ սյուրռեալիստական իրապաշտությամբ նկարագրված: Հասկանալի է, թե ինչու ցանկացած անհաջողություն կարելի կլինի «բարդել» իրավիճակի վրա, իսկ հաջողությունները... հիշենք համեմատությունները 1913 թ. նկատմամբ: Մենք դա արդեն տեսել ենք: Ցավալին այն է, որ դա կատարվում է անտարբեր անցորդի խոսքերով եւ անմասնակից անմեղսակից կառավարողի կեցվածքով: Սա մի կողմից: Մյուս կողմից նկարագրությունը կատարվում է այնպիսի արտահայտություններով, որոնք կարող են վկայել այն մասին, որ հասարակության զարգացման ժամանակակից պատկերացումները անբավարար են յուրացված հեղինակների կողմից:

Հայաստանի Հանրապետությունում ստեղծված բարդ իրավիճակի պատճառներից ընդգծվում են *«կառավարելու եւ տնտեսավարելու համար անհրաժեշտ իրավական դաշտի»*, *«տնտեսության կառավարման հստակ մեխանիզմների»* եւ այլնի բացակայությունը: Բայց ում են ներկայացվում կառավարության կողմից պահանջները: Ո՞վ պետք է դա ապահովեր: Անշուշտ, նաեւ խորհրդարանը, բայց գերազանցապես ՀՀ կառավարությունը: Նրա համապատասխան կառույցներին էր հանձնարարված տնտեսական գլխավոր օրենքների մշակումը: Իսկ ի՞նչ կարող էր անել Գերագույն խորհուրդը, որի քննարկմանը առհասարակ ոչինչ չէր ներկայացվում կամ ներկայացվում էր ըստ էության ոչինչ: Մնում է եզրակացնել, որ օրենսդրական աշխատանքների նման կազմակերպման ոչ պակաս եւ հեռահար նպատակներից մեկն էլ ՀՀ Գերագույն խորհուրդը առաջին հարվածի տակ դնելն էր:

Ըմբռնելի է նաեւ այն մտայնությունը, որով *«շուկային անցնելու հրամայականը»... «կառուցվածքային փոփոխությունների անխուսափելիությունը արտադրության ծավալների ժամանակավոր անկման միջոցով»* դասվել են իրավիճակի «արտաքին» գործոնների շարքում: Արտաքի՞ն: Ինչ է, այն մեզ պարտադրվա՞ծ էր դրսից: Բացարձակապես ոչ: Պլանային՝ հրամանային տնտեսությունից անցումը շուկայականի, ներառյալ նաեւ գների ազատականացումը, անհրաժեշտություն էր, իսկ արտաքին դասումը միջոց է կառավարության եւ առհասարակ իշխանությունների անպատրաստ լինելու հանգամանքը շղարշելու համար: Հիշենք, որ Ռուսաստանում գների ազատականացումից նույնիսկ մեկ շաբաթ առաջ ՀՀ կառավարության նախագահը հեռուստատեսությամբ բախանձագին հույս էր հայտնում, որ դա չի արվի: Ընդ որում, այն Ռուսաստանում իրագործվում էր հայտարարվածից ուղիղ մեկ ամիս ուշացումով: Հաջորդը՝ արտադրության ծավալների կրճատումը շատ հավակնոտ ձեւով վերագրվում է կառուցվածքային փոփոխություններին, ասված տա դա կառուցվածքային ճգնաժամ լինի: Պատճառն այստեղ բոլորովին էլ տեխնոլոգիական հեղափոխությունը չէ: Դա պարզապես արտադրության այսպես կոչված չորրորդ «կազմակերպում» գործոնի բացակայությունն է, որը ամեն մի կառավարության գլխավոր խնդիրն է:

Իրավիճակի բարդացնող գործոններից է համարվում նաեւ *«դրամաշրջանառության կազմալուծումը Ռուսաստանում»*: Իհարկե, Ռուսաստանում վարվող քաղաքականությունը անտեղյակ դիտողի վրա կամ անհագ ցանկության դեպքում կարող է թողնել այդ տպավորությունը: Նախ Ռուսաստանում դրամաշրջանառությունը չի կազմալուծված: Դա գերարժեզրկման ժամանակ տարվող դասական մոնետարիստական քաղաքականություն է, որով հաջողված փորձ է արվում մեղմել սեփական բնակչության լրացուցիչ զրկանքները, եւ ի հաշիվ «ուշացած» հանրապետությունների առողջացնել սեփական ֆինանսները: Անհրաժեշտ էր հստակ ընտրություն կատարել՝ կամ լրիվ ինքնուրույն Ռուսաստանից, կամ նրան համահայր: Մենք գնացինք, ավելի ստույգ, մեզ տարան Ռուսաստանի հետեւից: Այժմ մենք շատ բանով ենք հիշեցնում այն սուբյեկտին, որը կառչելով առջեւից գնացողին, մագլցում է նրա կողմից պտղազուրկ արված ծառը եւ ուրախանում տերեւների արանքում կիսափտած մի պտուղ գտնելով:

Անցնենք «ներքին գործոններին»: Արանք ներկայացված են առանց «օբյեկտիվի» եւ «սուբյեկտիվի» տարանջատման, ելնելով երեւի աշխարհի միասնականության փաստի ընդգծման խիստ անհրաժեշտությունից եւ այն իրողությունից, որ Պանամայի ջրանցքի արեւմտյան սկիզբն ավելի արեւելյան է, քան արեւելյանը: Մի ցուցակով այստեղ անցնում են աղետի գոտին եւ փախստականները, տնտեսական բարեփոխումների անբավարար տեմպերը, կաշառակերները եւ բյուրոկրատները: Մեր աղետալի վիճակն ավելի բարդացնող հանգամանքներից նշվում է *«արտադրողական աշխատանքի նկատմամբ հետաքրքրության»* անկումը (էջ 4): Այս բառախումբը, եթե չի դավաճանում մեր հիշողությունը, արդեն երրորդ անգամն է քոչում կառավարական մի ծրագրից մյուսը: Սա չէ էականը: Աշխարհը լավագույն դեպքում պասված կլիներ նախապետական կիսավայրենի հասարակություններով, եթե մարդիկ աշխատեին միայն «հետաքրքրությունից» դրդված: Բառարանի օգնությամբ ռուսաց լեզվին տիրապետողին էլ պարզ է, որ բնագիրը ռուսերենում նշանակել է *շահագրգռվածություն:* Սա էլ էական չէ: Էականը արտադրողական աշխատանքն է, հետեւաբար կա նաեւ անարտադրողական աշխատանք: 16-րդ դարում ծագած այս տեսական բանավեճը իր միանշանակ լուծումն արդեն ստացել է եւ նման բաժանումն ընդունակ չէր անելու ոչ մի տնտեսագետ, նույնիսկ ամենամարքսիստը, իհարկե, բացառությամբ միայն Կ. Մարքսի ուսմունքը թերի յուրացնողների:

Իրավիճակի եւ օրինականությունների նման ըմբռնման վրա կառուցված *«Տնտեսական քաղաքականության բնույթը գծերը եւ սկզբունքները»* բաժնից առանձնացնենք ամենաէական՝ սոցիալական երաշխիքները: Այլապես, ստիպված կլինենք կամ խոսք ծավալել, որովհետեւ յուրաքանչյուր լուծման վերաբերյալ առկա են ոչ սակավ հարցադրումներ, կամ էլ ուղղակի ավարտել միանշանակ ժխտումով: Ընդ որում, հիմնադրույթները հիշեցնում են նաեւ ԽՄԿԿ հերթական համագումարի դիրեկտիվները ինչպես շարադրանքի ոճով, այնպես էլ «բարելավելու», «արագացնելու» «շատացնելու» եւ «կատարելագործելու» հանձնարարականներով:

Կառավարությունը սոցիալական երաշխիքների բնագավառում իր սրբազան պարտքն է համարում *«հնարավորության սահմաններում կենսամինիմումի պետական երաշխավորումը»* (էջ 13): Եթե կա պետություն իր «ժողովրդի ծառաներով», ապա այն բոլոր դեպքերում պարտավոր է երաշխավորել կենսամինիմումը, այլապես մի լուսավոր օր հեզ հպատակները կարող են հասկանալ, որ գազ, ջեռուցում, էլեկտրականություն, հասարակական փոխադրամիջոցներ չունենալու համար կառավարություն ունենալու կարիքը բոլորովին չկա: *«Հնարավորության սահմաններում»*-ը գալիս է մեզ հիշեցնելու, որ մեզ *«ոչինչ չեն խոստացել»*:

Մի կարեւոր անհամապատասխանություն եւս: Պետական միջամտության «հիմնադրույթային» ծավալը կարող է ապահովվել միայն պետական ունեցվածքի գերազանցող չափերի առկայությամբ: Ժամանակակից խառը տնտեսությունները այդպիսին չեն, իսկ «նախագահական» այս պատկերացումների գաղափարական արմատներն անհրաժեշտ է փնտրել պետական կապիտալիզմի լենինյան մտապատկերային տեսության մեջ: Պետական կապիտալիզմը նույնքան սին է, որքան կոմունիստական սոցիալիզմը:

Այս բոլորը չի նշանակում, թե հիմնադրույթային պլանները միայն անհանգստություն են պատճառում, ո՛չ իհարկե: Գլխավորապես անիրականանալի լինելու հանգամանքը, որի խորհրդանշական լուսապսակը կարելի է համարել արդեն ուշացվող 1992 թ. մայիսին ընդունվելիք ՀՀ պարենային ծրագիրը՝ ԽՄԿԿ ԿԿ 1982 թ. մայիսյան պլենումում ընդունված ԽՍՀՄ Պարենային ծրագրի տասնամյա հոբելյանի ճիշտ օրը, «հանգստացնում» է մեզ:

Վերջաբանի փոխարեն

ՀՀ առաջին վարչապետը հաճախ էր փորձում մեջբերումներ անել շոտլանդացի Ադամ Սմիթից: Հետեւենք նրան. *«Պետությունը բարբարոսության ստորին աստիճանից բարեկեցության վերին աստիճանի բարձրացնելու համար անհրաժեշտ են սոսկ խաղաղություն, ցածր հարկեր եւ հանդուրժողականություն կառավարման գործում, մնացած բոլորը կանի իրերի բնական ընթացքը»:*

Շարունակենք Սմիթի միտքը. *«Բոլոր կառավարությունները, որոնք բռնի ձեւով դեպքերի զարգացումը ուղղում են այլ ճանապարհով, կամ էլ ձգտում են կանգնեցնել հասարակության զարգացումը, հակաբնական են: Որպեսզի պահպանեն իրենց իշխանությունը, նրանք ստիպված են կեղեքելու եւ դաժանություններ անելու»:* Մեզ համար է ասված, բայց 1776 թ.:

Հիմնադրույթային ծրագրի մասին, եթե տնտեսական քայքայումը ինքն իրեն կանգ չառնի, անհնարին է այն հաղթահարել իշխանությունների ձեռնարկվող միջոցներով:

ԳԱԳԻԿ ԳԱԼՍՏՅԱՆ
քաղաքատնտեսության դոցենտ

ԱՅԺՄ ԵՐԵՎԱՆԻՑ ԱՄԵՆՈՒՐ

Առաջին անգամ Երեւանը կկապվի Արեւելքին եւ Արեւմուտքին եվրոպական «A-310» էյրբասի ուղղակի թռիչքներով:

LEVON TRAVEL

ԼՈՍ ԱՆՋԵԼԵՍ	ԵՐԹ	$900
	ԵՐԹՈՒԴԱՐՁ	$1369
ՆՅՈՒ ՅՈՐՔ ՕՏՏԱՎԱ ԿԱՄ ՄՈՆՐԵԱԼ	ԵՐԹ	$699
	ԵՐԹՈՒԴԱՐՁ	$949
ՍԻՆԳԱՊՈՒՐ	ԵՐԹ	$430
	ԵՐԹՈՒԴԱՐՁ	$650
ՄԵԼԲՈՒՐՆ	ԵՐԹ	$750
	ԵՐԹՈՒԴԱՐՁ	$1100
ԴՈՒԲԱՅ	ԵՐԹ	$280
	ԵՐԹՈՒԴԱՐՁ	$350

ԼԵՎՈՆ ԹՐԱՎԵԼ ԵՐԵՎԱՆ
Սայաթ-Նովա 10
Երեւան, Հայաստան
Հեռ. 583193 / 582831
Ֆաքս 522847 – Տելեքս 243398 LEVON SU

ՄԻՆՉԵՎ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ 10 ԳՐԱՍԵՆՅԱԿԻ ՄԵԾ ԲԱՑՈՒՄԸ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄԸ ԿԿԱՏԱՐՎԻ «ԱՆԻ» ՀՅՈՒՐԱՆՈՑՈՒՄ, 636 ՍԵՆՅԱԿՈՒՄ, հեռ. 594636

Ամեն անձ կարող է անվճար փոխադրել մինչեւ 60 կգ իր

ՏԱՔՍԵՐԸ ՆԵՐԱՌՅԱԼ ՉԵՆ

digitised by A.R.A.R.@

Ո՞ր կողմ կթեքվի Ռաբինի Իսրայելը

Հույսեր եւ մտավախություններ

Երկար սպասված իսրայելական ընտրությունները վերջապես կայացան հունիսի 23-ին: Երկու Իցհակների՝ Շամիրի եւ Ռաբինի թունդ ընթացած ընտրարշավներից հետո, ինչպես եւ ակնկալվում էր, Իսրայելի Աշխատավորական կուսակցությունը Իցհակ Ռաբինի գլխավորությամբ հաղթանակ տարավ Իցհակ Շամիրի ղեկավարած Լիկուդ համախմբման նկատմամբ:

Արեւմուտք-Արեւելք առանցքների եւ Արեւմուտքում 80-ական թվականներին առաջացած աջակողմյան կարծր վարչակարգերի (Ռ. Ռեյգան, Մ. Թետչեր եւ այլն) վերացումից հետո, նախագահ Բուշի նախաձեռնած «նոր աշխարհակարգ»-ի գաղափարախոսությունը, հատկապես Ծոցի ճգնաժամից հետո, նպատակ է դնում հանգուցալուծելու եւ մեղմելու մոլորակի հակամարտությունները եւ թեժ կետերը, մանավանդ Միջին Արեւելքում, որը Արեւմուտքի համար կենսական եւ ռազմավարական մեծ նշանակություն ունի: Ուստի «արծիվ» համարվող Ի. Շամիրի համեմատությամբ «աղավնի» Ի. Ռաբինի հաղթանակը ձեռնտու է բոլոր շահագրգիռ երկրներին եւ, առաջին հերթին, Իսրայելին:

Վարչապետ Ի. Շամիրի կառավարության կողմից տարվող անզիջում քաղաքականության հետեւանքով Մադրիդում 1991 թ. հոկտեմբերի վերջերին սկսված եւ առայժմ 5 փուլ անցած արաբ-իսրայելական խաղաղության բանակցությունները փակուղի մտան, թեեւ երկու կողմերի՝ արաբների եւ հրեաների համաձայնությամբ այդ բանակցությունների հիմքը ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի ընդունած 338 եւ 242 բանաձեւերն էին, որոնց բովանդակությունը հետեւյալն է. *«Հողը՝ խաղաղության դիմաց»:* Այն ներկայումս ընդունելի եւ ցանկալի է շրջանի բոլոր ժողովուրդների եւ պետությունների համար, կայուն խաղաղություն հաստատելու նպատակով, քանի որ երկրորդ ուղին հանգեցնում է «ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղություն» իրավիճակին, որը առկա է 1948 թվականից՝ Իսրայելի կազմավորվելուց ի վեր:

Փաստորեն առաջին անգամ արաբները (բացի Եգիպտոսից, որը 1979 թ. Իսրայելի հետ կնքեց Քեմփ-Դեւիդյան համաձայնագիրը), դրականորեն արձագանքելով Բուշի նախաձեռնությանը, համաձայնվեցին կլոր սեղանի շուրջ նստել իրենց ոխերիմ թշնամու հետ, այն բանից հետո, երբ Արաբական Լիգայի բոլոր որոշումների հիմքում ընկած էին հետեւյալ 3 «ոչ»-երը. ոչ (Իսրայելի) ճանաչմանը, ոչ բանակցություններին (Իսրայելի հետ) եւ ոչ խաղաղությանը (Իսրայելի հետ): Շարունակ շահարկելով այդ «ոչ»-երը, Իսրայելը արաբներին ներկայացնում էր որպես ագրեսորների, դրանով արդարացնելով իր իսկ ագրեսիան: Իսկ հիմա, երբ արաբները պատրաստ են փոխզիջման հասնել, Իսրայելը (Շամիրը) ամեն գնով խուսափում է դրանից: Այդ իսկ պատճառով ավելի «զիջող» Ռաբինի հաղթանակը անհրաժեշտ էր այդ բանակցությունները իրական խաղաղությամբ պսակելու համար:

Եւ այսպես, ի տարբերություն Շամիրի կարծր եւ անզիջող դիրքի, Ռաբինը իր առաջին հայտարարության մեջ հաստատեց, որ *«Կազմվելիք կոալիցիոն կառավարության հետաքրքրությունների շրջանակում առաջնային տեղ կգրավի գրավված տարածքներում պաղեստինցիներին ինքնավարության շնորհելը: Մենք, առաջին հերթին, պիտի բանակցենք խաղաղության հաստատելու նպատակով, հատկապես, ընդլայնենք բանակցությունների ոլորտը պաղեստինցիների հետ՝ ըստ Մադրիդի համաժողովում ձեռք բերված համաձայնությունների»:* Իսկ այս նույն պարագայում Շամիրը, իր իսկական պարտության պատճառները բացելով, ասաց. *«Մենք գիտենք, որ ինչպես ամենուր, այնպես էլ Միջին Արեւելքում այսօր ոմանք ի լուր աշխարհի գոհունակություն են հայտնում Լիկուդի՝ իրենց ոխերիմ թշնամու անկման կապակցությամբ, որը բարձր պահեց Իսրայելի հեղինակությունը: Բայց մենք հավատում ենք բոլորին, որ նրանց ուրախությունը վաղաժամ է, քանի որ Լիկուդը չի տապալվել եւ կշարունակի իր պայքարը հանուն Իսրայելի ժողովրդի ազատագրման»:* Շամիրը միաժամանակ նշեց, որ ինքը շուտով կլքի քաղաքական ասպարեզը:

Իր կողմից, Պաղեստինի ազատագրության կազմակերպության (ՊԱԿ) ղեկավար Յասեր Արաֆաթը քվեարկությունների արդյունքները բնութագրեց որպես *«Իսրայելի ժողովրդի խաղաղության ցանկության արտահայտություն: Իսրայելցիները քվեարկեցին անարդարության դեմ, որը կատարվում է Ի. Շամիրի կառավարության կողմից՝ ընդդեմ Պաղեստինի ժողովրդի կանանց եւ երեխաների»:* Նա ասաց նաեւ, որ *«Միեւնույն ժամանակ, երաշխիքներ չկան, որ այս կառավարությունը (Ռաբինի) չի գործելու իր հին մեթոդներով՝ խուսափելով Միջին Արեւելքում հարցի արդար եւ համապարփակ լուծման հասնելու փորձերից...»:* Նա պաղեստինյան «Ինթիֆադա»-ն գնահատեց որպես լավատեսության գործոններից ամենակարեւորը՝ հաջորդ փուլի ընթացքում:

Իսկ Սիրիան, որն ամենակարծր դիրքորոշումն ունի «օղակի երկրներում» (Սիրիա-Հորդանան-Լիբանան-Եգիպտոս), իր առաջին հակազդեցությունը հայտնեց, ասելով, թե *«Ռաբինի գլխավորությամբ Աշխատավորական կուսակցության հաղթանակը գուցե հանգեցնի Միջինարեւելյան խաղաղության գործընթացի էական փոփոխությանը»:* Այնուհետեւ նա ավելացրեց, որ եթե Ռաբինը ուզում է փաստել իր խաղաղասիրական ցանկությունները, ապա *«հաջորդ կառավարության կողմից պետք է պաշտոնապես ընդունվի նախագահ Բուշի նախաձեռնությունը՝ իր երկու փեղկերով, այն է՝ առաջին, Անվտանգության խորհրդի որոշումների ընդունում, այսինքն՝ «Հողը՝ խաղաղության դիմաց» սկզբունքի ճանաչում, եւ երկրորդ՝ շրջանի վերաբերյալ ցանկացած լուծում, որը չի հանգեցնելու բոլոր ուղղություններով Իսրայելի համապարփակ նահանջին, երբեք չի կարող ապահովել անվտանգությունն ու խաղաղությունը»:*

Մինչդեռ, քաղաքական գծով Եգիպտոսի նախագահի խորհրդական Ուսամա Ալ-Բազը, ողջունելով ընտրությունների արդյունքները, հայտարարեց, որ *«Եգիպտոսը հույս ունի, որ Իսրայելի ժողովրդի որոշումը լայն թափ կհաղորդի խաղաղության բանակցություններին: Դեռեւս հնարավորություն կա արաբների եւ Իսրայելի միջեւ պատմական հաշտություն հաստատելու եւ պաղեստինյան դատի համապարփակ եւ արդար լուծման հասնելու համար»:*

Հատկանշական է Իրանի Իսլամական Հանրապետության դիրքորոշումը: Թեհրանի ռադիոն, անդրադառնալով իսրայելական ընտրություններին, նսեմացրեց Աշխատավորական կուսակցության հաղթանակի նշանակությունը, համարելով, որ այս փոփոխությունը չի նշանակում, որ Իսրայելը կհրաժարվի իր ծավալապաշտական նպատակներից:

Միջազգային արձագանքներից պարզ է դառնում, որ գրեթե բոլոր պետությունները նույնպես ողջունողի եւ սպասողի դիրք որդեգրեցին: Այսպես, ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Բուտրոս Ղալին հայտնեց, որ Ռաբինի հաղթանակը կօժանդակի խաղաղության գործընթացին, բայց դա կլինի դժվար եւ երկար: Իսկ ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ջ. Բեյքերը հույս հայտնեց, թե *«խաղաղության բանակցությունների հաջորդ փուլը կսկսվի հնարավորին չափ արագ, Իսրայելում նոր կառավարության կազմվելուց հետո»:*

Ֆրանսիայի դիրքորոշումը հայտնեց նրա արտաքին գործոց նախարար Ռոլան Դյուման. *«Ռաբինը կարող է Միջին Արեւելքում խաղաղության գործընթացն առաջ մղել: Մանավանդ, որ այս ուղղությամբ նա բազմաթիվ խոստումներ է տվել»:*

Իսրայելում կայացած ընտրությունների վերաբերյալ արաբական, համաշխարհային եւ միջազգային արձագանքները շատ են եւ բազմակողմանի: Մնում է սպասել եւ տեսնել, թե ինքը Իցհակ Ռաբինը ինչպիսի ընտրություն կկատարի իրականում:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆ

Գարնանային տրամադրություններ Թուրքիայի եւ Հունաստանի միջեւ

Վերջերս Նյու Յորքում Կիպրոսի հարցի վերաբերյալ բանակցությունների ժամանակ ընդհանուր տպավորությունն այն էր, թե թուրք-հունական հարաբերություններում արդեն նշմարվում են դրական մոտեցումներ:

Հունաստանի վարչապետ Կոնստանտինոս Միցոտակիսը իր տիկնոջ, աղջկա եւ թոռնիկների հետ վերջերս Ստամբուլ էր գնացել, որտեղ տեղի հունական եկեղեցում, հունաստանցի հանրաճանաչ գործարար Թեոդոր Անգելոպուլոսի չորսամսյա զավակ Դիմիտրիի կնունքի արարողությանը ներկա գտնվի:

Սցենարը հետաքրքրական էր. Հունաստանի վարչապետը ոչ պաշտոնական այցով Թուրքիայի կարծիքներն էր շոշափում, միեւնույն ժամանակ բարեկամական քայլ կատարում հանդեպ այս երկիրը: Մյուս կողմից հատկանշական է, որ Հունաստանի վարչապետը եւ հունաստանցի նշանավոր գործարարը «Կոստանդնուպոլսում» են կրոնական արարողություն կատարում:

Թուրքական «Ջումհուրիեթ» օրաթերթի հունիսի 23-ի համարից տեղեկանում ենք, թե հույն վարչապետը այս անցած շաբաթ օրը, հունիսի 20-ին, հանդիպել է Թուրքիայի Հանրապետության նախագահ Թուրգութ Օզալի, կիրակի օրը՝ վարչապետ Սուլեյման Դեմիրելի եւ արտգործնախարար Հիքմեթ Չեթինի հետ, ու երկու կողմից հաստատվել է, թե **«ժամանակն է ստորագրելու մշտական բարիդրացիական մի համաձայնություն»:**

Վարչապետ Դեմիրելը կիրակի օրը իր անձնական ինքնաթիռով ժամանել է Ստամբուլ՝ ուղիղ «Չրաղան» հյուրանոց, ուր Հունաստանի վարչապետի պատվին երեք ժամ տեւողությամբ ճաշ է կազմակերպել:

Ճաշկերույթին ներկա էին Թուրքիայի պետական նախարար Ջավիթ Չաղլարը, արտգործնախարար Հիքմեթ Չեթինը, արտգործնախարարության կցորդ Օզդեմ Սանբերքը, Աթենքում Թուրքիայի դեսպան Հուսեյին Չելեմը, Հունաստանի արտաքին քաղաքականության խորհրդական Լուկաս Ցիլասը, Անկարայում Հունաստանի դեսպան Դիմիտրիս Մակրիսը եւ մի հույն թարգմանիչ:

«Ջումհուրիեթ»-ը մանրամասնորեն նկարագրում է մատուցված ճաշատեսակները: Որենն, ըստ «Ջումհուրիեթ»-ի գլխավոր խմբագիր Էքրուլլահ Օզքոքի, ճաշացուցակը բավականին ծանր էր, մանավանդ խոլեստերինից տառապողների համար. պանրով եւ սպանախով խմորեղեն, ծովային խառը կենդանիներից բաղկացած կերակրատեսակ, հավի ծուս եւ խառը մսեղեն, սմբուկով ու պիստակով «Չիլաֆ» կոչված բրնձի ճաշատեսակ, երկու տեսակ կարգենդեն «հավի կուրծք», «ղազան դիբի» եւ վերջապես ծիրանի տոլմա ու ընկույզով պաղպաղակ, որին հետեւել է թուրքական սուրճ:

Ավագ սպասավորը յուրաքանչյուր ճաշատեսակը մատուցելիս բացատրություն է տվել, թե դրանք զուտ թուրքական խոհանոցից են եւ Օսմանյան կայսրության որ շրջանի եւ որ թվականների յուրահատուկ կերակուրներն են:

Կեսօրվա ճաշից հետո Դեմիրելը, Միցոտակիսը եւ Հիքմեթ Չեթինը 45 րոպեանոց զրույց են ունեցել, ուր Դեմիրելը Միցոտակիսին ասել է. **«Եթե մենք ձեզ հետ այսպես մի ժամ էլ գլուխ-գլխի նստենք եւ խոսենք, վստահ եմ բոլոր հարցերը կլուծենք: Ամենամեծ հարցը «ներքեւի» խավերին հասկացնել եւ համոզելն է»:**

Մյուս կողմից, հանրապետության նախագահ Թուրգութ Օզալը Միցոտակիսին Բոսֆորի նեղուցով ման է տվել ծովային մի փոքրիկ նավով: Օզալը խոսքի մեջ շռայլ չի եղել, նրանք խոսել են սոսկ ծովի մաքրության պահպանման հարցերի եւ դժվարությունների մասին: Հետաքրքիր է, որ Հունաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ գտնվող մի կղզու մասին խոսելիս, որին թուրքերն **Իսթինգյուղ** են անվանում, Օզալն այն հիշատակել է հունական **Կոս** անունով:

Միցոտակիսը, երկարաձգելով իր ստամբուլյան այցը, արտգործնախարար Հիքմեթ Չեթինի հետ գնացել է այդ օրերին Ստամբուլում հյուրախաղերի եկած իտալացի նշանավոր տենոր Պավարոտիի համերգին, այնուհետեւ մասնակցել նշանավոր թուրք գործարար Վեհբի Քոչի իր պատվին տված հատուկ կոկտեյլին: Թուրքական թերթերը բարձր են գնահատում Միցոտակիսի այցելության նշանակությունը, նշում, որ հանդիպումներն ընթացել են բարեկամական եւ կառուցողական մթնոլորտում: Երկու կողմից էլ հույս է հայտնվել, որ Նյու Յորքում Միացյալ ազգերի կազմակերպության գլխավոր քարտուղարի նախաձեռնած Կիպրոսի երկկողմ բանակցությունները դրական արդյունք կտան:

Երբ նախագահ Ջորջ Բուշը էլչիբեյին ասում է, թե **«Մենք մինչեւ այսօր Ադրբեջանի մասին կողմնակալ տեղեկություններ ենք ստացել»**, Ջեյմս Բեյքերն էլ հայտարարում, թե **«որեւէ օժանդակության համար Հայաստանը նախ պետք է վերջ տա Ադրբեջանի հետ իր պատերազմին»**, թուրք-հույն տրամադրությունները այլ իմաստ են ստանում եւ այլ բան հուշում:

ՌԱՖՖԻ ՀԵՐՄՈՆ ԱՐԱՔՍ

Արտառոց նախագահը

Ստամբուլում մի քանի օր առաջ կայացած Սեւծովյան համագործակցության երկրների եզրափակիչ հռչակագրի ստորագրման ժամանակ Օզալը Դեմիրելի ուշանալու պատճառով քիչ էր մնում ինքն էլ թողներ հեռանար, հերթական սկանդալը սարքելով:

Նախագահ Թուրգութ Օզալը շատ հետաքրքիր քաղաքական անցյալ ունի, նրա կյանքը վերջին տասը տարիներին Թուրքիայում հրատարակված ավելի քան 20 գրքերի նյութ է դարձել իր հետաքրքրական «օր-օրին» քաղաքականության, ոչ սովորական արարքների ու արտահայտությունների պատճառով:

Օզալի պատկանած քաղաքական հոսանքներն իրարից այնքան են հեռու, որ ապշանք են պատճառում ժողովրդին եւ թուրք ու օտար քաղաքական դիտորդներին: 1970-ական թվականներին նա կրոնամոլ ու հակաարեւմտյան Նեջմեթթին Էրբաքանի կողքին էր, նույնիսկ ընտրությունների ժամանակ հայտնվել էր նրա կուսակցության ցուցակներում: Ավելի ուշ երկար տարիներ նա եղել է այն ժամանակ պահպանողական Սուլեյման Դեմիրելի գլխավորած կառավարությունում: 1980 թ. սեպտեմբերի 12-ի ռազմական հեղաշրջումից հետո Օզալը եղել է զինվորականների ամենասիրված մարդը: Նրանց օգնությամբ հիմնել է «անկախ» կառավարություն, որը կամաց-կամաց «կախվելով» ամերիկյան [illegible] բարձր անձնավորություններից, հիասթափեցրել է նախկին զինվորականներին եւ 1980 թ. ռազմական հեղաշրջման գլխավոր հեղինակ Քենան Էվրենին: Այնուհետ «հարուստ» փորձ կուտակելուց հետո, Օզալը վերջապես հիմնում է իր «Մայր հայրենիք» կուսակցությունը, դառնում է վարչապետ, հետո էլ... հանրապետության նախագահ:

Թուրգութ Օզալի եւ նրա հետ ազգակցական կապ ունեցողների արկածախնդրությունները առատ նյութ են մատակարարել հատկապես «Ջումհուրիեթ»-ի մեկնաբան-լրագրող Էմին Չոլաշանի բազում գրքերին եւ Թուրքիայի քաղաքական երգիծանքի թատրոններին:

Օզալը թուրքական լիրայի արժեզրկման գնով այն փոխանակելի դարձրեց արեւմտյան բոլոր դրամատներում, բորսաներում, բաժնետիրական հաստատություններում, պետական ու սեփական հսկայական շուկաներում: Երբ 1976-80 թթ. Թուրքիայում նույնիսկ իր արտադրած լուցկու, ծխախոտի, մարգարինի եւ նման այլ ապրանքների պակաս էր զգացվում, Օզալը իշխանության գլուխ գալուց հետո արտառոցության աստիճանի հասնող անհրաժեշտ կամ ոչ անհրաժեշտ հազարավոր տեսակի ապրանքներ սկսեց լցնել: Ասենք, խանութներում թափված էին միանգամից 36 տեսակ հոտավետ, տարբեր գույների, յուղոտ կամ չոր, կիսաթափանցիկ կամ անթափանց զուգարանի թղթեր:

Փոխարենն արտասահմանցիներին արագ ու հեշտությամբ վաճառում էին պետական կարեւոր հիմնարկները, գործարանները, անտառներն ու նույնիսկ... պողոտաներն ու փողոցները: Մի անգամ նույնիսկ Օզալն ասաց. «Ի՞նչ է, լավ փող տան՝ Արարատն ու Արդահանն էլ կարող ենք վաճառել»: Մեծ աղմուկ-աղաղակ բարձրացավ եւ Օզալը միայն իրեն հատուկ ճարպկությամբ հազիվ կարողացավ խոսքը հետ առնել:

Սրանք Օզալի համար սովորական բաներ են, միայն թե «նորություն» բերեն եւ ուշադրություն գրավեն:

Օզալի կինը իր ամուսնու վարչապետության օրոք թերթերի նորաձեւության էջերի համար մի քանի անգամ լողազգեստի մոդելյորություն էր արել, համարձակորեն հագնելով դրանք:

1988 թ. էր, երբ ղարաբաղյան շարժումն արդեն մի քանի ամիս սկսել էր, մի օր Օզալը հայտարարեց, թե՝ «...համենայնդեպս, մեր եւ ադրբեջանցիների միջեւ, բացի լեզվից, ուր սոսկ որոշ նմանություններ կան, բացարձակապես որեւէ կապ չկա: Մեր կրոններն անգամ տարբերվում են իրարից»: Հաջորդ օրը ընդդիմության բարձրացրած աղմուկ-աղաղակից հետո նա 115 հոգիանոց հատուկ մի խումբ է ուղարկում Ադրբեջան «ներողություն» խնդրելու համար, դրա գլուխ կանգնեցնելով իր կնոջը:

Հակառակ [illegible] երկար տարիներ նա վարել է փոխվարչապետի, վարչապետի պաշտոնները եւ այսօր էլ հանրապետության նախագահն է ու բոլոր թուրք քաղաքական դեմքերի նման բացարձակապես մերժում էր Թուրքիայում «քուրդ» ազգության գոյության իրականությունը, այսօր, երբ Դեմիրելը խորամանկորեն շրջանցելու համար անկախ Քրդստանի գաղափարը, վերջապես ճանաչեց Թուրքիայում քրդական իրականությունը, Օզալն, օգտվելով առիթից, սկսեց [illegible] «քրդական հեռատեսիլ»-ի հիմնման գաղափարը:

Սրանք ընդամենը մի քանի գծերն են այսօրվա Թուրքիայի Հանրապետության նախագահ Թուրգութ Օզալի բարդ դիմանկարից:

Ռ. Հ. Ա.

digitised by A.R.A.R.@

Ինչպիսին կլինի ՆԱՏՕ-ի եւ ԵԱՀԽ-ի համագործակցությունը

Վերջին ժամանակներս ՆԱՏՕ-ի նոր խնդիրների մասին բանավեճերում առաջին տեղն էր տրվում Հյուսիսատլանտյան ուխտի շրջանակներում ստեղծված հատուկ ստորաբաժանումների տրամադրմանը Եւրոպայում անվտանգության եւ համագործակցության խորհրդին՝ զինված հակամարտության շրջաններում խաղաղարար գործունեության համար, այդ թվում նաեւ ՆԱՏՕ-ի սահմաններից դուրս: ՆԱՏՕ-ի գլխավոր քարտուղար Մանֆրեդ Վյորները գերմանական «Վելտ» թերթին տված հարցազրույցում պարզաբանեց այդ խնդրին վերաբերող որոշ հարցեր:

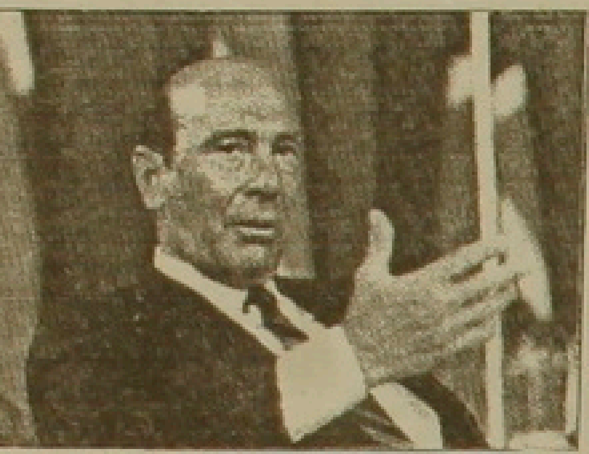

– Բալկաններում արդեն արյունահեղ պատերազմ է գնում, իսկ ՆԱՏՕ-ին, ինչպես ասում են, պահում են «կարճ երասանակի» վրա: Կպահպանվի՞ արդյոք նման դիրքորոշումը, եթե պատերազմը տեղափոխվի, ասենք, Ալբանիա կամ Հունգարիա:

– Դա մի հարց է, որին չի կարելի պատասխանել վերացականորեն: Եթե պատերազմը տեղափոխվի այլ երկրներ, ապա կընդունվի այլ չափագիծ եւ անպայման կպահանջի այլ պատասխաններ: Ես կարող եմ պատկերացնել, որ նման դեպքում համաշխարհային հանրությունը եւ հատկապես ՆԱՏՕ-ն ստիպված կլինի մտածել այլ կերպ:

– Դուք լավ գիտեք Ամերիկան, ամերիկացիներին, Բուշին ու Բեյքերին: Ինչո՞ւ Միացյալ Նահանգները, լինելով ՆԱՏՕ-ի անդամ, հակամարտությունը դիտում են ԵԱՀԽ-ի «լուսամուտից»:

– Ամերիկացիները միանգամից իրենց համար որոշեցին, որ հետեւելով եւրոպացիների ցանկություններին, անհրաժեշտ է տվյալ հակամարտությունը դիտել որպես մի բան, որն առաջին հերթին վերաբերվում է հենց եւրոպացիներին: Բացի դրանից, կարծում եմ, ամերիկացիներին դժվար կլինի դիմել իրենց զինված ուժերի նոր կիրառմանը Պարսից ծոցում հենց նոր ավարտված պատերազմից հետո: Առավել եւս, որ եւրոպական երկրներից ոչ մեկը պատրաստակամություն չի ցուցաբերում դիմել համապատասխան միջոցների: Բացի դրանից, ռազմական միջամտությունը բոլորովին էլ երաշխիք չի տալիս վստահելի եւ երկարաժամկետ որոշումների համար:

– Հռոմի խորհրդակցության պաշտոնական հաղորդագրության մեջ որոշված է նոր հակամարտությունների վտանգավոր բնույթը: Նրանում ասված է, որ սպառնալիքները ելնում են տարբեր կողմերից եւ բավականին անգուշակելի են: Մի՞թե այդ սպառնալիքներն այնքան լուրջ են, որպեսզի արդարացնեն ՆԱՏՕ-ի գոյությունն ապագայում:

– Անշուշտ: Բացի դրանից, նման կարգի սպառնալիքներից պաշտպանվելը ՆԱՏՕ-ի ապագա նշանակության տարրերից մեկն է: Բացի այդ հարցից, կան նաեւ ուրիշները, որոնց ես ավելի մեծ նշանակություն եմ տալիս: Օրինակ, ամբողջ Եւրոպայի համար խարիսխ լինելու խնդիրը, եւ միաժամանակ Հյուսիսային Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միջեւ կապի պահպանման ապահովումը եւ ամերիկացիների ու կանադացիների հետագա ներգրավումը Եւրոպական անվտանգության մեջ: Դաշինքը պետք է ոչ միայն ռազմական սպառնալիքը հետ մղելու երաշխիք տա. այն ունի եւ ուրիշ խնդիրներ:

– Հոլանդիան առաջարկել է ՆԱՏՕ-ն օգտագործել որպես ԵԱՀԽ-ին «սպասարկող մի ձեռնարկություն» եւ այդպիսով ընդարձակել Միության գործունեության չափագծերը: Ինչպիսի՞ն կլինեն հարաբերությունները ՆԱՏՕ-ի եւ ԵԱՀԽ-ի միջեւ:

– «Սպասարկող ձեռնարկություն» արտահայտությունը լրիվ չի արտահայտում հոլանդացիների առաջարկությունները ու մտադրությունները, որոնց ես անձամբ համակրում եմ: Չի կարելի դա պատկերացնել այնպես, որ ԵԱՀԽ-ը ՆԱՏՕ-ին կարգադրություններ կիջեցնի, որոնք անհրաժեշտ է կատարել: Այս բոլորը պետք է դիտել ավելի շուտ որպես Եւրոպական անվտանգության երկու կարեւոր ինստիտուտների փոխգործունեություն:

Ենթադրվում է դերերի հետեւյալ բաժանում. ՆԱՏՕ-ն իր որոշումներում կմնա ինքնիշխան, սակայն այն դեպքերում, երբ նրա մասնակիցները դա անհրաժեշտ կհամարեն, ԵԱՀԽ-ի խնդրանքով նրա տնօրինությանը կհատկացնեն իրենց միջոցները եւ հնարավորությունները:

– Այդ թվում նաեւ ռազմակա՞ն միջոցներ:

– Այո, այստեղ մտնում են եւ ռազմական միջոցները:

– Հնարավո՞ր է, արդյոք, իրադարձությունների այսպիսի զարգացում. ԵԱՀԽ-ն աջակցություն է խնդրում, իսկ ՆԱՏՕ-ի անդամ պետություններից մեկը դեմ է հանդես գալիս, վկայակոչելով իր ինքնիշխանությունը: Անհրաժեշտություն չկա՞ գտնել մի ձեւ, որը երաշխիք կտա ուխտի համախմբվածությանը:

– Ուխտում համաձայնություն կա այն մասին, որ ՆԱՏՕ-ն եւ Միության երկրները պետք է օգնեն ԵԱՀԽ-ին խաղաղության աջակցման գործում: Ինչ վերաբերվում է միջոցներին, այստեղ առայժմ համաձայնություն չկա, բայց ես կարծում եմ, որ մենք այն կգտնենք: Սա ընդհանուր դիտողություն է: Հիմա կպատասխանեմ ձեր հարցին: ՆԱՏՕ-ն մի միություն է, որը գործում է միայն համաձայնության մթնոլորտում, այսինքն՝ մասնակիցների հավանությամբ: Այսպիսով, նման որոշումը պետք է ստանա բոլորի հավանությունը: Սակայն դա չի նշանակում, թե ուխտի բոլոր անդամները անխուսափելիորեն կմասնակցեն նման գործողությանը:

Հնարավոր են տարբերակներ, կապված մասնակցության սկզբունքի եւ միջոցների ու ձեւի հետ: Մենք ունենք Պարսից Ծոցի օրինակը: Եւ հաստատապես նման գործողությանը կմասնակցեին ոչ միայն ՆԱՏՕ-ի անդամ պետությունները:

– Պաշտոնաթողություն խնդրելով. Գենշերը միանշանակորեն հայտարարեց, որ արեւելաեւրոպական այնպիսի երկրներ, ինչպիսիք են Լեհաստանը, Չեխոսլովակիան եւ Հունգարիան, պետք է ընդունվեն Եւրոպական հանրության մեջ: Արդյոք Հյուսիսատլանտյան խորհուրդը կմնա՞ որպես ՆԱՏՕ-ի մասնակցության բարձրագույն ձեւ:

– Հեռանկարում երեւի ոչ: Սկզբունքորեն անդամակցության ընդարձակման հարցը մենք բաց ենք թողնում: Սակայն ներկայումս հարկ չկա խճճվել այդ հարցի մեջ: Անհրաժեշտ է կենտրոնանալ ՆԱՏՕ-ի խորհրդում եղած համագործակցության եւ կոնսուլտացիաների հնարավորությունների լրիվ օգտագործման վրա: Դա մեր հարաբերությունների զարգացման մեջ կարեւորագույն փուլ է: Ի դեպ, թույլ տվեք պարզորոշ ասել. ՆԱՏՕ-ի ընդարձակման հնարավորությունները հասել են իր սահմանին, որն անցնելու դեպքում մենք կարող ենք վտանգի տակ դնել նրա՝ որպես կազմակերպության, գործունեությունը, որը խարսխված է ճակատագրի եւ արժեքների ընդհանրության սկզբունքների վրա: Դա ոչ մեկին օգուտ չի բերի, առավել Կենտրոնական եւ Արեւելյան Եւրոպայի երկրներին: Մնում են երեք վճռական խնդիրներ: Առաջինը՝ կյանքում իրագործել անվտանգության համաեւրոպական նոր կարգի ապահովման ամենուրեք բավարարող ինստիտուտների մեր մեկնակետը, այսինքն՝ շարունակել ՆԱՏՕ-ի եւ ԵԱՀԽ-ի միջեւ հարաբերությունների զարգացումը՝ մի կողմից, եւ ՆԱՏՕ-ի ու Արեւմտյան Եւրոպայի համագործակցության միջեւ՝ մյուս կողմից: Դա ամենակարեւոր խնդիրն է: Երկրորդը կայանում է նրանում, որ Արեւելքում կայունություն հաստատվի: Եւ երրորդ խնդիրը՝ ՆԱՏՕ-ի Եւրոպական հիմունքների ամրապնդումը:

– ԱՊՀ երկրների կողմից սովորական եւ ստրատեգիական միջուկային սպառազինությունների նկատմամբ վերահսկողության պայմանագրերը չեն վավերացվել եւ չեն կատարվել: Ընդհանրապես գործը կհասնի՞ սպառազինությունների կարգավորմանը:

– Ես ունեմ բաշխման վերաբերյալ քվոտաների մասին դրական ազդանշաններ Տաշքենդից: Սա լավատեսության համար առիթ է տալիս: Մենք ելնում ենք նրանից, որ ԱՊՀ պետությունները բավականին լուրջ են ԵԱՀԽ-ի պայմանագիրը վավերացնելու եւ կատարելու իրենց մտադրություններում: Եւ մենք բոլոր դեպքերում կշարունակենք քաղաքական ճնշում գործադրել այդ ուղղությամբ: ■

Վերադարձ դեպի տուն՝ Իրան

Վերջին ընտրություններից հետո Նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանջանիի դիրքերը բավականին ամրացան: Ի տարբերություն Խոմեյնիի ուղղափառ ժառանգորդների, Իրանի նախագահը արտաքին եւ ներքին գործերում վարում է պրագմատիկ գիծ, որը պատճառ է դառնում... ներգաղթի:

Վաղ առավոտյան Թեհրանի Մեհրաբադ օդանավակայանի անձնագրային հսկողության կանգնակի մոտ կանգնած է մի 80-ամյա ծերունի՝ անձնագիրը ձեռքին: Անձնագրի վրա գրված է «Իրանական կայսրություն»: Անձնագրի տերը հայրենիքում չի եղել այն ժամանակներից, երբ անգոյության մեկնեց Փեհլեվիների հարստությունը, իսկ նրա փոխարեն առաջացավ իսլամական հանրապետությունը: Այժմ նա նորից հարազատ հողի վրա է եւ հույս ունի մնալ այստեղ: Նույն հերթում, ծերունու հետեւում կանգնած է մի ջղային երիտասարդ: Նա հեռացել է Իրանից, երբ ընդամենը 10 տարեկան էր: Հիմա 30-ն անց է: Ունի փիլիսոփայության դոկտորի դիպլոմ եւ Թեհրանում նրան սպասում է մի պաշտոն կենտրոնական բանկում:

Բարակ, բայց չդադարող հոսքով վերջին երկու տարում իրանական վտարանդիները վերադառնում են տուն: Ներկայումս մոտ 3 միլիոն իրանցի ցրված են աշխարհով մեկ: Նրանցից շատերը մնացին Միացյալ Նահանգներում: Սա տաղանդների մի մեծ շտեմարան է, որոնց կարիքը հայրենիքում մեծ է: Մեհրաբադ օդանավակայանում վերադարձողների ոտքերի տակ կարմիր գորգ չեն փռում: Բայց եւ վատ համբավ ունեցող «հեղափոխական դատարանները», նրանց համար չեն ստեղծում «ընդունման կոմիտեներ»:

Իրանցիները երկրից փախչում էին չորս խմբերով: Առաջինը գնացին նրանք, որոնք հին վարչակարգի օրոք իշխանության կամ հարստության տեր էին: Այնուհետեւ, երբ հեղափոխությունը սկսեց խժռել իր որդիներին եկավ նրանց հերթը, ով մասնակցել էր հեղափոխական փոփոխություններին: Խոսքը գնում է ժողովրդի Մուջահեդին (ժողովրդական պայքարողներ) կազմակերպության անդամների մասին, որոնք փախուստի դիմելով փրկվեցին մոլլաների հաշվեհարդարից: Երրորդ ալիքը ընդգրկեց այն երիտասարդներին, որոնք Իրաքի հետ երկարատեւ եւ քայքայիչ պատերազմում նախընտրեցին վտարանդիությունը: Երբ պատերազմը երկիրը հասցրեց լրիվ քայքայման, եկավ «տնտեսական փախստականների» հերթը:

Իրաքի դեմ պատերազմի ավարտից հետո երկրի տնտեսությունում առաջացան վերականգնման ծիլերը. առաջինները, ովքեր մտածեցին տուն վերադառնալու մասին, զինակոչից խուսափած երիտասարդներն էին եւ «տնտեսական» փախստականները: Նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանջանին մշտապես դիմում էր երիտասարդներին եւ կրթված իրանցիներին, որոնք հայտնվել էին արտասահմանում, վերադառնալ հայրենիք (ժամանակին շահը նույն կերպ վարվեց): Կառավարական բազմաթիվ հիմնարկներ ստիպված էին մասնագետներին հավաքագրել արտասահմանում, նրանց գայթակղելով անվճար բնակարանով, ավտոմեքենայով, հեռախոսով: Ի դեպ, հեռախոսային կապը Իրանում մեծ արժեք է ներկայացնում, իսկ հեռախոսասարքերի եւ հեռախոսակայանների առեւտուրը ծաղկում է:

Անցյալ տարի մուջահեդներից ոմանք, այդ թվում նաեւ ռազմագերիները, Իրաքից տուն վերադարձան: Եթե հավատանք պաշտոնական տվյալներին, նրանք մի քանի հազար էին: Սակայն նրանք, ովքեր երկրում իշխում էին շահի օրոք, նույնիսկ մտքով չեն անցկացնում տուն վերադառնալու մասին, վախենալով իրենց ճակատագրից: Նրանց մեծամասնությունը հեռակա կարգով դատապարտվել էր իսլամական դատարանների կողմից, զրկվել սեփականությունից: Այժմ վարչակարգը, ինչպես երեւում է, ձգտում է թեթեւացնել այդ մարդկանց վերադարձը տուն: Մարտ ամսին, ի զարմանս բոլորի, պաշտոնապես ծանուցվեց, որ մեղադրական բազմաթիվ վճիռները կայացվել են առանց բավարար հիմք ունենալու, եւ հետեւաբար դատապարտվածների գույքի բռնագրավումը հակաօրինական է: Վերջերս կայացած ընտրություններից հետո, որի ժամանակ կարծր գծի կողմնակիցները պարտություն կրեցին, Նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանջանին սկսեց նույնիսկ մտածել ինչ-որ ձեւով համընդհանուր ներում հայտարարելու մասին: ■

«Վերակառուցման» ժամն ուշացումով հասել է Լիբիա

Լիբիան թեւակոխում է որակապես նոր փուլ, որը միջազգային դիտորդների եւ լրատվական միջոցների համաձայն համարվում է շրջադարձային Լիբիայի պատմության վերջին քառորդ դարում, ի հարկե, 1969 թ. հեղափոխությունից հետո, որը գնդապետ Մուամմար Ալ-Քադաֆիին հասցրեց իշխանության բուրգի գագաթին: Այդ թվականից ի վեր, Մ. Ալ-Քադաֆին իր երկաթյա բռունցքի մեջ է ամփոփել երկրի կառավարումը եւ բացարձակ միանձնյա է վարում պետության ղեկը: Ահա թե ինչու քաղաքական դիտորդների շրջանակներում զարմանքով, տարակուսանքով եւ զգուշավորությամբ ընդունվեց այդ խիստ քննադատական արշավանքը, որն սկսվեց լիբիական մամուլի կողմից ընդդեմ Լիբիայի առաջնորդի ներքին եւ հատկապես արտաքին քաղաքականության: Այդ արշավանքը ղեկավարում էին իշխանության օրգաններ հանդիսացող «Ալ-Ջամահիրիա» եւ «Ալ-Զահֆ» թերթերը: Այս թերթերի գլխավոր թիրախը Լիբիայի վարած համաարաբական միասնությանը կոչ անող եւ միջազգային առումով ծայրահեղական, ահաբեկչական շարժումների աջակցող դիվանագիտությունն է: Այնուհետեւ, Ալ-Քադաֆիի եւ նրա քաղաքականության դեմ առաջացած սուր քննադատությունների ալիքը հասավ Սերտ (Ալ-Քադաֆիի ծննդավայրը) քաղաքում հունիսի 15-ին կայացած համաժողովրդական համագումարին (օրենսդրական իշխանության բարձրագույն մարմինը), որտեղ, ի թիվս այլ հարցերի, քննարկվեցին «Լոքերբի»-ի խնդրի առնչությամբ Արեւմուտքի (ԱՄՆ, Ֆրանսիա, Անգլիա) կողմից մեղադրվող երկու լիբիացիների հանձնել-չհանձնելու, Արեւմուտքի հետ հարաբերությունները բնականոն դարձնելու եւ ծայրահեղական քաղաքականությունից հրաժարվելու հարցերը: Այս կապակցությամբ ելույթ ունենալով, Լիբիայի արտաքին կապերի գլխավոր քարտուղար (արտգործնախարար) Աբդուլլա Ալ-Բիշարին հայտարարել է, որ *«Ներկայումս համագումարը քննարկում է մի առաջարկ, որը վերաբերում է մի կողմից Լիբիային, մյուս կողմից ԱՄՆ-ի, Անգլիայի եւ Ֆրանսիայի միջեւ հարաբերությունների կանոնավորմանը»*, ապա կոչ է արել Արեւմտյան այդ երեք երկրներին *«բանականությամբ առաջնորդվել գոյացած տարաձայնությունը հարթելու համար, եւ արձագանքել լիբիական այն նախաձեռնություններին, որոնք նպատակաուղղված են աշխարհի բոլոր երկրների, հատկապես Վաշինգտոնի, Լոնդոնի եւ Փարիզի հետ հարաբերությունները նորմալացմանը»*:

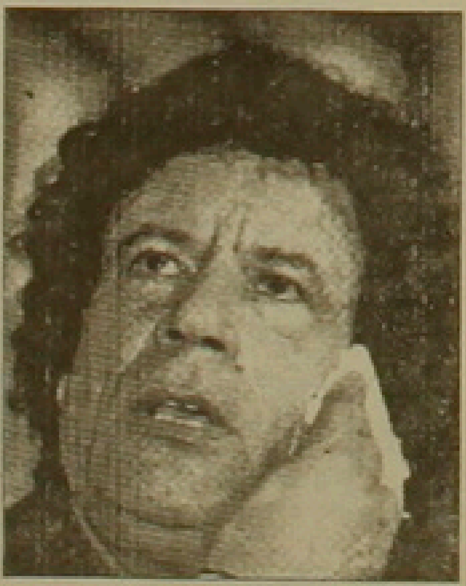

Վերոհիշյալ իրադարձությունները քաղաքական շրջանակներին բաժանել են երկու խմբի: Առաջին խումբը գտնում է, որ դա Ալ-Քադաֆիի հերթական արկածախնդրական քայլերից մեկն է, ուստի եւ այս խումբը որդեգրել է զգուշավոր եւ սպասողական դիրք, իսկ մյուս խումբը, ողջունելով այդ շրջադարձային փոփոխությունները, հիմնավորում է դրանք մի շարք փաստարկներով եւ պատճառներով:

1. Սառը պատերազմի ավարտից եւ ԽՍՀՄ-ի կազմալուծվելուց հետո Լիբիան կորցրեց իր շրջանային եւ միջազգային ռազմաքաղաքական «բարեկամներին», եւ դա հատկապես երեւաց «Լոքերբի»-ի հարցի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի ընդունած պատժամիջոցներից առաջ եւ հետո, երբ Լիբիան գրեթե մենակ մնաց «Իրաքյան տարբերակ»-ի հավանական կրկնության առջեւ:

2. «Իրաքյան տարբերակը» ցույց տվեց, որ Արեւմուտքը (ԱՄՆ-ի գլխավորությամբ) կարող է իր շահերին ծառայեցնել ՄԱԿ-ը եւ նրա որոշումները: Նման տարբերակի մեղմ տեսակին Լիբիան ենթարկվել է 1986 թ., երբ ամերիկյան ռազմաօդային ուժերը ռմբակոծեցին Տրիպոլին:

3. Լիբիայի բոլոր փորձերը համաարաբական միասնության հասնելու, ձախողվեցին: Նման փորձեր նա կատարել էր Սիրիայի, Եգիպտոսի, Սուդանի եւ վերջերս արաբական Մաղրեբի չորս երկրների հետ:

«Միաբանությունը» Լիբիայի եւ Արեւմուտքի միջեւ սկզբնավորվել է առայժմ առաջինի իրար հաջորդող զիջումներով, որոնց գագաթնակետը դարձավ լիբիական համաժողովրդական համագումարում (Լիբիայի խորհրդարան) հունիսի 23-ին ընդունված որոշումը, ըստ որի Լիբիան *«չի առարկում, որ հետաքննությունն ու դատավարությունը կատարվեն արաբական լիգայից ծագած յոթնյակի հանձնախմբի եւ ՄԱԿ-ի միջոցով...»*: Ապա, այդ որոշման մեջ մասնավորապես ասվում է, թե *«Լիբիան դարձյալ հաստատում է, որ դատապարտում է ահաբեկչությունը իր բոլոր դրսեւորումներով եւ չի ցանկանում առնչություն ունենալ աշխարհում որեւէ ահաբեկչական կազմակերպության կամ խմբավորման հետ»*:

«Վերակառուցման» ժամին ուշացումով հասել է Լիբիական Արաբական Սոցիալիստական Ժողովրդական Ջամահիրիա (ԼԱՍԺՋ): Բայց ինչքան կդիմանա գնդապետ Ալ-Քադաֆիի «Կանաչ գրքում» գծեղված «երրորդ տեսությունը» այդ ժամին...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄՈՎՍԵՍՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Վավերացում, թե՞...

Մաաստրիխտի ծրագիրը հարցականի տակ

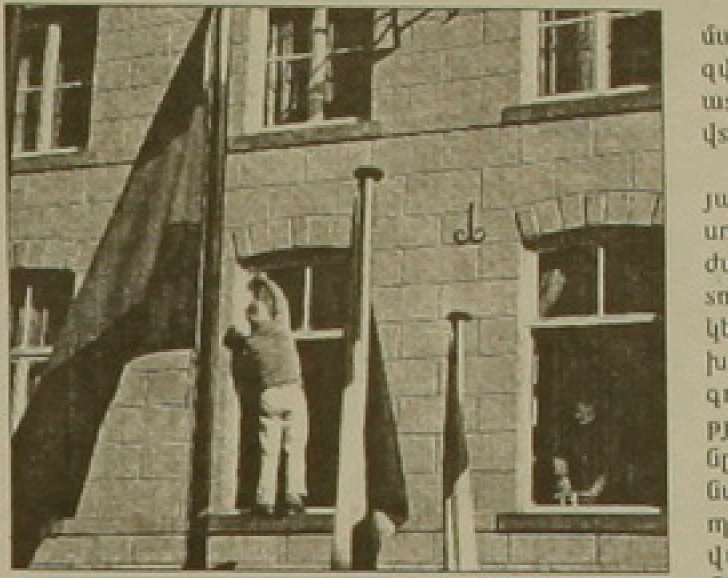

Այն բանից հետո, երբ դանիացիները դեմ քվեարկեցին եվրոպական համայնքի երկրների միության պայմանագրի վավերացմանը, տարբեր երկրների քաղաքագետներն ու տնտեսագետները, այդ թվում նաեւ Դանիայում, փորձում են հասկանալ, թե ինչու նրանք նման քայլի դիմեցին հունիսի 2-ին: Ենթադրվում է, թե նրանք լուրջ առարկություններ չեն ունեցել եւ ավելի շուտ առաջնորդվել են կասկածներով կամ նախապաշարմունքներով, մի բան, որ դժվարացնում է հասնել ընդհանուր եզրակացության: Սա էլ իր հերթին նպաստում է յուրաքանչյուրի կասկածների կամ նախապաշարմունքների հաստատմանը:

Բրիտանական կառավարության կարծիքով, ամեն ինչ ավելի հարթ կընթանար, եթե Ջոն Մեյջորը Մաաստրիխտում պարզ ու հստակ կերպով վերջ տված լիներ ֆեդերալիզմի գաղափարին: Մինչդեռ, գերմանացի քաղաքագետները պնդում են, որ Մաաստրիխտը պարզապես «անցումային փուլ» է դեպի Եվրոպայի էլ ավելի սերտ համադաշնակցություն: Այս կարծիքը պետք է որ ծառայի համոզելու շատ թերահավատների, որոնք գտնում են, թե պայմանագիրը բավականաչափ իշխանություն չի տալու Եվրախորհրդարանին, կամ չի ստեղծելու մի միասնական արտաքին քաղաքականություն:

Մի խոսքով, Եվրոպայի Միացյալ Նահանգների ապագայի վերաբերյալ տեսակետները բազմազան են եւ երբեմն նույնիսկ հակասական: Միայն մի հարցում են Բրիտանիան եւ Գերմանիան միասնական, երկուսն էլ պետք է պայքարեն փարատելու տարածում գտած կասկածները: Գերմանացիների համար, որոնք մինչ այժմ անառարկելիորեն կողմ էին, կասկածելու երեւույթը նոր է: *«Մաաստրիխտի ծրագիրը Գերմանիայում վտանգի առաջ է կանգնած»*, ասում է մի տնտեսագետ: Եթե այժմ գերմանացիներին առիթ ընձեռվի հանրաքվեի միջոցով արտահայտել իրենց կարծիքն այդ հարցում, նրանք դեմ կքվեարկեն: Շատերն են սկսել բարձրաձայն մտածել այն մասին, թե ինչ է, ի վերջո տալու իրենց այդ միությունը, այն ամենի դիմաց, որ իրենք են զոհաբերելու:

Իսկ առաջին հերթին նրանք զոհաբերելու են գերմանական մարկը: Նրանց համար, որ քիչ բան ունեին հպարտանալու Հիտլերից հետո, այդ մարկը, փաստորեն, դարձել է ազգային հզոր մի խորհրդանիշ, որով նրանք բացատրում են իրենց հաջողությունները 1945-ից ի վեր: Դա նաեւ այն գլխավոր ազդակն է, որ նպաստեց երկու Գերմանիաների վերամիավորմանը:

Հանուն անորոշության այդ ամենից հրաժարվելը սարսափելի է թվում եւ Գերմանիայի հասարակ մարդկանց, եւ տնտեսագետ-մասնագետներին, որոնցից 60 պրոֆեսորներ վերջերս ստորագրել են համատեղ մի դիմում, որտեղ խիստ քննադատության է ենթարկվում Մաաստրիխտի տնտեսական եւ դրամական համագործակցության ծրագիրը:

Տեսականորեն բոլոր խոշոր կուսակցությունները պաշտպանում են այդ ծրագիրը, սակայն նրանց գործելակերպն այնքան էլ չի նպաստում այդ գործընթացի զարգացմանը: Ընդդիմադիր սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցության մի ներկայացուցիչ պրոֆեսորների վերոհիշյալ դիմումը որակել է այսպես. *«Մի փոքր չափազանցված է, սակայն ամբողջության մեջ վատը չէ»*, իսկ կառավարության ջանքերը համոզելու, թե համագործակցությունը ապագայի հարց է, այսպես՝ *«Քամուն տրված սուլոցներ»*: Այդ կուսակցությունն ավելի վաղ ստիպել էր կառավարությանը, որ խորհրդարանին իրավունք տա վերանայելու Մաաստրիխտի ծրագիրը, նախքան այս տասնամյակի երկրորդ կեսին իրագործվի դրամական միասնական համակարգի ստեղծումը: Այժմ սոցիալ-դեմոկրատները փորձում են իրավաբանորեն խորհրդարանին պարտավորեցնել կայացնելու այնպիսի մի որոշում, որ հետագայում բացառեր ինքնաբերաբար անցումը դրամական մի ընդհանուր միավորի:

Հելմուտ Քոլի կոալիցիոն կառավարության որոշ անդամներ նույնպես տարօրինակ ձեւով են պահում իրենց: Բավարիայի պահպանողականների շրջանում «ապստամբության մի թեթեւ շունչ» է զգացվում: Իսկ ազատ-դեմոկրատների (լիբերալների) առաջնորդ Կոմս Օթթո Լամբսդորֆը, որը երբեք էլ դրամական միության կողմնակիցը չի եղել, զգուշացրեց կանցլերին, վերջերս ասելով, թե հնարավոր է Դանիական հանրաքվեի արդյունքների լույսի ներքո նորանոր ուղղումներ մտցնել Մաաստրիխտի պայմանագրում: Նա գտնում է, որ անօրինական կլիներ եւ ժողովրդավարական սկզբունքների խախտում, եթե համայնքը հաշվի չնստի դանիացիների ցանկությունների հետ:

Քոլը խորհրդարանի ձայների երկու երրորդի կարիքն ունի Մաաստրիխտի պահանջներին գոհացում տալու կապակցությամբ համապատասխան սահմանադրական փոփոխություններ կատարելու: Նա նաեւ Լանդերի (շրջանային նահանգների) կառավարությունների աջակցության կարիքն ունի, որոնք կազմում են խորհրդարանի երկրորդ պալատը Բունդեսրաթը:

Քչերն են, այնուամենայնիվ, կասկածում, որ ի վերջո Գերմանիան կվավերացնի Մաաստրիխտի համաձայնագիրը աշնանը նախատեսված քննարկման ժամանակ, եթե, իհարկե, մինչ այդ հանրաքվեների միջոցով այն ամբողջովին չջախջախվի: Բայց մտավախությունն, այնուամենայնիվ, առկա է եւ այն էլ այժմ, երբ հազիվ են երկու Գերմանիաները միացել:

Կառավարությունը մեծ ջանքեր է գործադրում բացատրելու Մաաստրիխտի առավելությունները: Քոլը համոզված է, որ միացյալ Գերմանիան պետք է ինչ-որ կերպ տեղավորվի Միացյալ Եվրոպայի համակարգի մեջ: *«Եթե այս առիթը բաց թողնենք այժմ*, ասում է նա, *մենք առնվազն 25 տարով կհետաձգենք Եվրոպայի միասնության գաղափարի իրագործումը»*:

Գերմանիայի 3 գլխավոր բանկերը՝ Դոյչե, Դրեզդներ եւ Կոմերցբանկ, միասնական նախաձեռնությամբ հակահարձակման են անցել այն 60 պրոֆեսորների դեմ, որոնք դեմ են Մաաստրիխտի տրամադրություններին: Նրանք քննադատում են այդ մարդկանց, ասելով, թե նրանք դեռեւս ապրում են 70-ականների մտայնությամբ, եւ եթե հիմա ավելի չամրապնդվի Եվրոպական համագործակցությունը, ապա այն շատ շուտով կարող է փուլ գալ:

Գերմանիան այսպիսով Եվրոպայի միասնության հարցով ծանր վիճաբանությունների ժամանակաշրջան է ապրում:

Economist, հունիս 26, 1992

Վտանգավոր ջրածակում

Մինչեւ վերջերս անվտանգ, ամառվա շոգերի ժամանակ երբեմն զվարճալի համարվող ջրածակ ատրճանակները այժմ դարձել են վտանգավոր գործիքներ:

Հակառակ սոցիոլոգների վկայակոչումներին, թե ատրճանակով սպանվածների քանակը 1987–89-ի ժամանակահատվածում աճել է 11 տոկոսով եւ որ արական սեռի աշակերտների 5 տոկոսը դպրոց է հաճախում զենքը ձեռքին, զենքի օգտագործումն արգելելու խոսակցությունները վերաբերում են ընդամենը վերը նշված ջրածակ ատրճանակներին, որոնք կոչվում են Սուպեր Սոքեր (հորդառատ անձրեւ) եւ վաճառվում են 30 դոլլարով: Դրանք իրենց մեջ ամփոփում են մեծ քանակությամբ ջուր եւ արձակում են այն բավական մեծ հեռավորությունից, բառացիորեն ողողելով «զոհին» այն աստիճան, որ վերջինս հիվանդանոց է տեղափոխվում կամ էլ ստիպված վրեժխնդիր լինում: Այսպիսով, ամեն «կատակը» ողբերգական ավարտ է ունենում: Բոստոնում վերջերս 15 տարեկան մի տղա մեկ ուրիշին ողողեց ջրով եւ դրա համար տեղնուտեղը սպանվեց: Քաղաքագլուխը խնդրել է խանութպաններից դադարեցնել այդ վտանգավոր խաղալիքների վաճառքը *«ծանր հետեւանքներից խուսափելու համար»*:

Ճիշտ է, Դետրոյթում դեռ սպանություններ չեն գրանցվել այս կապակցությամբ, սակայն այստեղ էլ երջիկ ջրցաններից վտանգն է մեծացել: Նրանք հետիոտների եւ լուսակիրների մոտ կանգնած ավտոմեքենաների վարորդների վրա են ջուր սրկում, անտեղի նյարդայնացնելով եւ ապակողմնորոշելով նրանց: Ոստիկանությունը մտահոգված է, որ նման կատակները կարող են նպաստել արագությունը մեծացնելուն եւ մեքենան անուշադիր վարելուն:

Խաղալիքն արգելելու արշավը մտել է նաեւ քաղաքական ասպարեզ: Չիլ դի Նեյլը անունով մի քաղաքագետ հույս ունի դրա միջոցով քվեներ ձեռք բերել: Չնայած նա ընդհանրապես դեմ չէ իրական ատրճանակների օգտագործմանը, սակայն անդուլ պայքար է մղում արգելելու այս վտանգավոր խաղալիքների վաճառքը: Երբ նրան խնդրեցին բացատրել իր տարօրինակ վերաբերմունքը, նա ասաց. *«Իսկական ատրճանակները նախատեսված են սպանելու համար, իսկ սրանք... խաղալիքներ են»*, եւ չպետք է վնաս հասցնեն, երեւի ցանկացավ ավելացնել: Իսկ մարդիկ, նրա անհեթեթ տրամաբանությունը շարունակելով, սկսեցին մտածել, թե նա այդ խաղալիքների վաճառքը կթույլատրե՞ր, եթե դրանց մեջ ոչ թե ջուր, այլ... աղաթթու օգտագործվեր:

Economist

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աղասին փնտրում է Աղասուն

«Ես խաղում եմ, որպեսզի հանդիսատեսին բավականություն պատճառեմ», այսպես հայտարարեց ABC հեռուստաընկերությանը տված հարցազրույցում հայազգի ամերիկյան հանրահռչակ թենիսիստ Անդրե Աղասին: Սակայն վերջին ժամանակներս նրա խաղը հազիվ թե հաճույք է պատճառում հանդիսատեսին: Ինքը՝ մարզիկը, նույնպես հասկանում է այդ, գիտակցելով, որ խաղում պարտվելը միշտ չէ, որ պատահական է:

Այս տարվա երեք ամսվա ընթացքում Աղասին տանջալից կերպով որոնում էր իր մարզավիճակի անկման պատճառը: Նա դիմում էր խիստ սննդակարգի, փորձարկումներ էր կատարում ձեռնաթիակի վրա, դիտում ոտքերի աշխատանքը, հրավիրեց եւս մեկ մարզիչ՝ Բրայան Թիչերին, դադարեց իր հետ ուղեւորության վերցնել եղբորն ու հիմնական մարզչին: Եւ միայն այդպիսի անպտուղ ջանքերից հետո թենիսիստը եկավ այն եզրակացության, որ անհաջողությունների պատճառն ավելի խորն է: *«Խնդիրըն ամբողջովին հոգեբանական է*, ասաց Աղասին «Նյու Յորք Թայմս» թերթին տված հարցազրույցի ժամանակ: *Երբ ամեն ինչ լավ է ընթանում, թենիսահրապարակում իմ գլխավոր սեփականությունը իմ խելքն է: Բայց բավական է մի փոքր կասկածանք մտնի մեջս, եւ խելքս դառնում է իմ ոխերիմ թշնամին»*: Թենիսիստի համոզմամբ, ամեն ինչ սկսվեց անցյալ տարի, Ֆրանսիայի բաց առաջնության եզրափակչի ժամանակ, որտեղ նա ընդառաջեց հաղթանակի նկատմամբ ավելի շատ տրամադրված իր հայրենակից Ջիմ Կուրյեին: *«Իրար հաջորդող երեք եզրափակիչները «Մեծ սաղավարտ» մրցույթում*, հիշում է Աղասին, *այնպես ինձ դարձրին, որ իմ մեջ առաջացավ մի զգացում, թե անօգուտ է ձգտել հաջորդ մրցումներին եզրափակիչ փուլ դուրս գալու համար»*: Նրա խոսքով, ինքը դադարեց թենիսահրապարակ դուրս գալ հաղթանակի համոզվածությամբ: *«Ինձ ամենից շատ մի բան է անհրաժեշտ՝ նորից հավատալ ինքս ինձ»*, համոզված է թենիսիստը:

Նախկին Աղասու վերադարձին հավատում են նաեւ ուրիշները, ինչպես Թոմ Գորմենը՝ Դեյվիսի գավաթի համար խաղերում ԱՄՆ-ի հավաքականի ղեկավարը: *«Միանգամայն ակնհայտ է*, ասում է նա, *որ Անդրեն այժմ լավ մարզավիճակում չէ: Նա կարող է հիանալիորեն տրամադրվել ինչ-որ կոնկրետ խաղի, եւ այդ կարողությունը անհրաժեշտ է փոխանցել բոլոր ելույթներին»*:

Իսկ մեծ Ջոն Մակինրոյը գտնում է, որ *«Աղասին եւ Փիթ Սամփրասը բոլոր ժամանակների ամենատաղանդավոր թենիսիստներն են»*: Եւ Անդրեի խաղում չկա մի որեւէ բան, որը կարելի լինի ուղղել: Նրան ուղղակի անհրաժեշտ է *«նորից զգալ թենիսահրապարակ դուրս գալու զգացիչ ուրախությունը»*, ընդգծում է Մակինրոյը, ինչ-որ ձեւով պատասխանելով Աղասու խոսքերին այն մասին, թե ինքը հոգեբանորեն «այրվել» է:

Այժմ Աղասին համաշխարհային աստիճանակարգում իջել է երկրորդ տասնյակը: Կկարողանա՞ նորից տեղ գրավել առաջնորդող եռյակի մեջ:

Այս օրերին Աղասին վերելքով է հանդես գալիս «Ուիմբլդոնի» մրցաշարում: Գուցե իրո՞ք վեր բարձրանա: ■

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Գնահատականները վերարժեքավորվում են

Իսպանիայի Սարագոսա քաղաքում շարունակվող բասկետբոլի տղամարդկանց եզրափակիչ ընտրական մրցաշարի հերթական տուրում, որի 8 մասնակիցները խաղարկում են Բարսելոնյան օլիմպիադայի 4 ուղեգրերը, ԱՊՀ-ի հավաքականը 81:85 (33:44) հաշվով զիջեց Խորվաթիայի հավաքականին:

Այս թիմի խաղացողներից աչքի ընկան հանրահայտ բասկետբոլիստներ Տոնի Կուկոչը (22 միավոր), Դինո Ռաջը (22) եւ Դրաժան Պետրովիչը (19), որոնք հանդես են գալիս ամերիկյան պրոֆեսիոնալ ակումբներում:

Մերձբալթյան բասկետբոլային ներկայացուցիչների բացակայությամբ ԱՊՀ-ի հավաքականը դարձել է շարքային թիմ եւ օլիմպիադայի ուղեգրի հարցը խիստ կասկածելի է: Հիշեցնենք, որ վերջին օլիմպիական խաղերում չեմպիոնի կոչումը նվաճել էր ԽՍՀՄ հավաքականը:

Սարագոսայում, ինչպես եւ ենթադրվում էր, վերելքով է հանդես գալիս Լիտվայի հավաքականը, Արվիդաս Սաբոնիսի գլխավորությամբ:

Այնպես որ, ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո հավաքականների գնահատականները վերարժեքավորվում են:

Պորտլենդում նույնպես տեղի է ունենում օլիմպիական ընտրական մրցաշար: Այստեղ բնականաբար մրցակցությունից դուրս է ԱՄՆ-ի հավաքականը, որն առաջին անգամ կազմավորված է պրոֆեսիոնալ բասկետբոլիստներով: Առանց պարտության է ընթանում նաեւ Բրազիլիայի հավաքականը: Հերթական տուրում Մեքսիկայի հավաքականը 98:89 հաշվով առավելության հասավ Ուրուգվայի թիմի նկատմամբ: Պուերտո Ռիկոյի ընտրանին 91:80 հաշվով հաղթեց Վենեսուելայի թիմին: ■

Անկախության գինը

Դույսբուրգում մեկնարկել են տարբեր տարիքային խմբերի շախմատի աշխարհի աղջիկների եւ տղաների առաջնությունները: Առաջին անգամ միանգամից ասպարեզ են դուրս եկել Հայաստանի Հանրապետության 8 ներկայացուցիչներ: Սա աննախադեպ երեւույթ է, եւ ժամանակին հնարավոր չէր նույնիսկ նման բան երազել:

Ահա, թե ովքեր են պաշտպանում մեր հանրապետության մարզական պատիվը.

Պատանիներ. 10 տարեկան Լեւոն Արոնով, 12 տարեկան Գեորգի Արզումանյան, Անդրանիկ Մատիգյոզյան, 16 տարեկան Վիգեն Միրումյան, 18 տարեկան Հովհաննես Դանիելյան

Աղջիկներ. 14 տարեկան Էլինա Դանիելյան, 16 տարեկան Արուսյակ Գրիգորյան, 18 տարեկան Գոհար Խլղաթյան

Մեր հավաքականների մարզիչներն են Հովիկ Խալիկյանը, Վրեժ Օրդյանը եւ Մելիքսեթ Խաչիյանը: ■

Փոխչեմպիոն թիմի յուրաքանչյուր խաղացողին 60 հազար մարկ

Եվրոպայի առաջնությունից հետո ֆուտբոլային կրքերը չնայած հանդարտվել են, սակայն մարզասերներին, անկասկած, կհետաքրքրեն աշխարհամասի փոխչեմպիոնի դրամական պարգեւատրության չափերը:

Դեռ մինչեւ առաջնության մեկնարկը Գերմանիայի ֆուտբոլի ֆեդերացիայի նախագահ Նոյբերգերի եւ հավաքականի ավագ Ռուդի Ֆյոլլերի միջեւ պայմանագիր էր կնքվել, որ եթե թիմը կիսաեզրափակչի ուղեգիր ձեռք բերի, ապա խաղացողները կպարգեւատրվեն 40 հազարական մարկով, եզրափակիչ մտնելու կամ չեմպիոն դառնալու դեպքում համապատասխանաբար 60 եւ 80 հազարական մարկով: Հիշեցնենք, որ աշխարհի չեմպիոն դառնալու համար Գերմանիայի հավաքականի յուրաքանչյուր խաղացող պարգեւատրվեց 125 հազար մարկով:

Այնպես որ, շահագրգռվածությունը միշտ էլ իր դերը կատարում է:

Հետաքրքիր է, Եվրոպայի չեմպիոնի կոչումը ի՞նչ արժեք ունեցավ Դանիայի հավաքականի խաղացողների համար: ■

digitised by A.R.A.R.@

Հանրապետության նախագահի հեռուստատեսային ելույթի խորհրդարանական արձագանքները

ՊԵՏՐՈՍ ՔԱՅԱԽՅԱՆ
Գ-ի ՀՌԱԿ պատգամավորական խմբակցության անդամ

Հայաստանում գործող ոչ մի կուսակցություն երաշխավորված չէ հանրապետության նախագահի նման ելույթին արժանանալուց:

Պարզ է, որ հնարավոր չէ վերջնական կարծիք կազմել ՀՀՇ-ի ընկասմամբ արտահայտված մեղադրանքներից, քանի որ դեռեւս լսել ենք միայն մի կողմին: Կարծում եմ, ՀՀՇ-ն չի ուշացնի պատասխանը:

*ՀՀՇ-ՀՀԴ հակամարտությունը հասկանալի սրվել էր ԼՂՀ-ի ղեկավարների Հռոմի բանակցություններին մասնակցելուց հրաժարվելուց եւ Շահումյանում ռազմական պարտություն կրելուց հետո:

Հանրապետության նախագահը միշտ էլ անհանդուրժողական վերաբերմունք է դրսեւորել ընդդիմության ուժերի նկատմամբ: Իսկ երբ դրան ի պատասխան ստեղծվեց Ազգային դաշինք միավորումը, բնականաբար սրվեց նաեւ առճակատումը...

Ինչ վերաբերում է հանրաքվեների միջոցով իշխանության բարձրագույն մարմինները լուծարելուն, ապա, իմ կարծիքով, մեր ժողովուրդը դրան դեռ պատրաստ չէ: Որովհետեւ զանգվածները կարողանան ճիշտ գնահատել քաղաքական իրավիճակները եւ համապատասխան վերաբերմունք ցույց տալ, հարկավոր է, որ ստեղծվի իսկապես ժողովրդավարական երկիր: Դրանում առաջին հերթին պետք է իրենց ներդրումը ունենան կուսակցությունները: Այնինչ, նրանք միայն ձեւավորման փուլում են:

ԿԻՄ ԲԱԼԱՅԱՆ
Գ-ի ՀՀԴ պատգամավորական խմբակցության անդամ

Երբ Հանրապետության նախագահը տեսավ, որ Ազգային դաշինքի ստեղծումով ընդդիմությունը Արցախի ճանաչման հարցում կարող է հաջողության հասնել, որոշեց իր հեռուստաելույթով ահաբեկել նրա մեջ մտած քաղաքական կուսակցություններին եւ առանձին պատգամավորների:

Պատահական չէր, որ նա իր մեղադրանքների հիմնական թիրախը դարձրեց ՀՀԴ-ն: Նախագահը քաջ գիտեր, որ Երեւանում սկսվելու են մեր կուսակցության ընդհանուր ժողովի (կուսակցության բարձրագույն մարմնի) աշխատանքները, եւ որոշեց ձախողել դրանք:

Ես նաեւ այն կարծիքն ունեմ, որ այդ ելույթը թելադրված էր դրսի ուժերի կողմից եւ միայն մեկ նպատակ էր հետապնդում՝ թույլ չտալ ազգային համաձայնության կայացումը: Հակառակ դեպքում, նա կզրկվի նախարարական աթոռներին իր համախոհներին, ոչ իրավասու մարդկանց նշանակելու եւ պահելու հնարավորությունից:

Բացի այդ, խիստ կարեւոր փաստ է, որ նա գերազանցել է իր լիազորությունները՝ հանրապետության նախագահը երկրից կարող է վտարել միայն արտասահմանյան դիվանագիտական ներկայացուցչության աշխատողներին, բայց ոչ երբեք այլ երկրների հպատակներին:

Հրայր Մարուխյանը հայտարարել է նրան դատի տալու մասին, ես եւս զրպարտության հարցադիմում պետք է ներկայացնեմ դատարան:

Հանրաքվեի միջոցով խորհրդարանը ցրելու կամ նախագահի հրաժարականը պահանջելու օրենսդրական նախաձեռնությունը, իմ կարծիքով, ընդունելի տարբերակ է, որն, իսկապես, կհավասարակշռի գործադիր եւ օրենսդիր իշխանությունները:

ԴԱՎԻԹ ՇԱՀՆԱԶԱՐՅԱՆ
Գ-ի ՀՀՇ պատգամավորական խմբակցության անդամ

Հանրապետության նախագահի ելույթը կտրուկ էր եւ սուր, սակայն ստեղծված իրավիճակում անվիճելի է դրա անհրաժեշտությունը:

Ընդդիմությունը, նրանց թվում նաեւ ՀՌԱԿ-ը, փորձում են խորհրդարանի միջոցով կտրուկ սահմանափակել նախագահի գործունեության շրջանակները եւ դրան հասնելու համար շահարկում են Արցախի գավառ հարցը:

Դա արվում է ոչ թե Ղարաբաղի եւ նրա ժողովրդի շահերից, այլ իրենց քաղաքական եւ կուսակցական նպատակներից ելնելով:

Հայ հեղափոխական դաշնակցության ղեկավարների մասին ելույթում նշված փաստերը Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին վաղուց էին հայտնի, բայց այն հույսը, թե ՀՀԴ-ն ազգային շահերը ավելի վեր կդասի կուսակցական ձգտումներից, պատճառ էր դարձել, որ դրանք չհրապարակվեին: Եւ միայն ընդդիմության կտրուկ գործողություններից եւ նույնիսկ զենքի միջոցով իշխանությունը վերցնելու կոչերից հետո հանրապետության նախագահը, պետական եւ ազգային շահերից ելնելով, հրապարակեց եղելությունը:

Ժողովուրդը պետք է իմանա, թե ով ով է:

Իմ կարծիքով, ճիշտ կլիներ, եթե ելույթի ՀՀԴ-ի ղեկավարների գործունեությանը վերաբերող մասը ներկայացվեր նախագահի ազգային անվտանգության գծով գլխավոր խորհրդականի միջոցով:

ԱԶԱՏ ԱՐՇԱԿՅԱՆ
ՀՀ Գ-ի պատգամավոր, Քրիստոնյա-ժողովրդավարական միության նախագահ

Կարող է տարօրինակ թվալ, բայց, իմ կարծիքով, հանրապետության նախագահն իր հեռուստաելույթով օգնել է Հայ հեղափոխական դաշնակցությանը ինքնամաքրվելուն, իսկ հետագայում նաեւ՝ հզորանալուն:

Եւ քանզի նա մեծ «Կոմբինատոր» է, չեմ բացառում նաեւ, որ նա հենց այդ մտադրությամբ էր առաջնորդվում:

Թերեւս բացառված չէ, որ դա հուսահատ քայլ էր ՀՀՇ-ի իշխանությունը փրկելու համար: Եւ նա դա արեց միջոցների մեջ խտրականություն չդնելով՝ խախտելով խաղի բոլոր կանոնները:

Հաղորդման ժամանակ նրա հանվելը, վերնաշապիկի թեւերը ծալելը, միմիայն դորդուլխտական հնարքներ էին, զուցեեւ՝ ափորվածությունը թաքցնելու ձգտում:

Սովորական խաղ է նաեւ հանրաքվեների միջոցով խորհրդարանին կամ նախագահին անվստահություն հայտնելու նրա առաջարկությունը: Եթե նա ցանկանում է գրել այս փաստերն իրեն հյու-հնազանդ, Գերագույն խորհուրդը, ապա դա կարող է անել թեկուզեւ նոր սահմանադրության ընդունումը արագացնելով: Դրանից հետո նոր ընտրությունները կդառնան բնականոն գործընթացի արդյունք:

ՌԱՖԻԿ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
ՀՀ Գ-ի պատգամավոր

Կարծում եմ, դա հանրապետության նախագահի լավագույն ելույթը չէր: Նա պետք է փորձեր համաձայնության եզրեր գտնել ընդդիմության հետ եւ ոչ թե ձգտեր սրել առճակատումը:

Պետք չէր նաեւ ճնշադատության համար առանձնացնել Ազգային դաշինքի մեջ մտած խմբակցություններից մեկը, այս դեպքում ՀՀԴ-ն:

Երբ նույն միության մեջ են համախմբվել տարբեր աշխարհայացք ունեցող քաղաքական կուսակցություններ ու առանձին պատգամավորներ, նշանակում է՝ պատճառները ավելի խորն են:

Իմ համոզմամբ, հանրապետության նախագահը պետք է հավասարապես վերաբերվի գործող բոլոր կուսակցություններին: Բայց նա շարունակում է հենվել միայն ՀՀՇ-ի վրա:

Ճիշտն ասած, Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը ներկա պահին ազգին շատ է պետք: Ես նրա նման երկրորդին առայժմ չեմ տեսնում: Գերագույն խորհուրդը ցրելը նույնպես սխալ կլինի. տնտեսական դժվարությունների եւ Արցախի արված դրության պայմաններում դա լուրջ քայլ չի համդիսանա: Թերեւս ճիշտ է, որ մաժորիտար մեթոդով ընտրված խորհրդարանը պետք է փոխարինվի կուսակցական սկզբունքներով կազմավորվածով: Բայց դրա ժամանակը չէ, մանավանդ, որ այս Գերագույն խորհուրդը արդեն սկսել է ձեւավորվել որպես նախագահին հակակշիռ իրական իշխանություն:

Հավաքեց ՀՈՎՍԵՓ ՊՈՂՈՍՅԱՆԸ

«Ժողովրդավարություն» ընդդեմ ռամկավար-ազատականի՞

ՅՈՄԿ Մ. Չոպանյան ակումբի վարչությունը ծեռնամուխ է եղել կազմակերպելու բարեգործական ներկայացումներ, որոնցից առաջինը տեղի ունեցավ ներքին գործերի նախարարության մշակույթի պալատում, հունիսի 1-ին, որի ընթացքում Հ. Մալյանի անվան թատրոնստուդիան անվճար ներկայացրեց Հ. Թումանյանի «Դեֆիաթները»: Ներկայացումից գոյացած միջոցները տրվելու են արցախահայությանը: Ներկայացման լուրը հանրությանը փոխանցելու նպատակով դիմեցինք «Երեկոյան Երեւան», «Հայաստանի Հանրապետություն» եւ «Երկիր» թերթերի գովազդի բաժին: Առաջինը համապատասխան վճարումով, երկրորդն անվճար, իսկ երրորդը...

Թերթի գովազդի բաժնում մեզ հայտնեցին, թե պատրաստ են մեր հայտարարությունը հրատարակել, պայմանով, որ այնտեղից հեռացնենք «նյութական փոխանցումները կատարել Հայաստանի Ռամկավար ազատական կուսակցության հաշվի համարին 700011 (կոդ 370101705)» «հակիրճ» պարբերությունը: Այստեղ մեր բացատրությունն ապարդյուն անցավ: Բայց հրաժեշտի արարողությունն ընդհատեց գլխավոր խմբագիրը, որ կարծիք հայտնեց հայտարարության մեջ վերը նշված չակերտներում գրվածի «սխալ» լինելու մասին, ինչը մեր կողմից ընդմիջվեց, որեւէ մեկին այդ մասին դասողություններ անելու անպատեհությունը վկայակոչելով:

Խմբագրի կողմից եղավ այլ առաջարկ՝ «նյութական փոխանցումները կատարել հետեւյալ հաշվի համարին 700011 (կոդ 370101705)», ինչը նույնպես մերժվեց մեր կողմից «Մենք չենք կարող կոչ անել մեր թերթում նյութական փոխանցումներ կատարել ՅՈՄԿ-ին», պատճառաբանեց մեր զրուցակիցը: Փորձեցինք պարզաբանել խմբագրի կեցվածքը, սակայն հանգեցինք այն եզրակացությանը, որ «ռամկավար ազատական» բառերի առկայությունն է անընդունելին ՀՅԴ-ի պաշտոնաթերթի կողմից:

Ավելորդ չենք համարում ընթերցողի ուշադրությանը վերահանձնել «Ազգ»-ի հունիսի 11-ի համարը, որտեղ հայտարարություն է տպագրվել, թե ՀՅԴ-ն Ազատության հրապարակում հանրահավաք է հրավիրում, ուր կա կուսակցության եւ անունը, եւ հանրահավաքում քննարկվելիք հարցերի բովանդակությունը:

Հետեւությունը պարզ է՝ հանդուրժողությունը առեւտուր չի կարող լինել, ոչ էլ ժողովրդավարությունը՝ ընդդեմ ռամկավար-ազատականի:

ԵՂԻՇ ԳԱՅԱՆՅԱՆ

OK English OK

Անգլերենի արագացված դասընթացներ

Հրավիրում է «ՕՔԵՅ» կոոպերատիվը:

Սովորեցնում ենք
խոսել, կարդալ, գրել:

Դասերը
առավոտյան, ցերեկը, երեկոյան:

Լսարանները
քաղաքի տարբեր մասերում:

Գինը՝
այսօր ավելի էժան, քան վաղը:

Շտապեցեք արժեզրկվող ձեր ռուբլիները փոխել մեր մշտարժեք գիտելիքների հետ: Դրանք ձեզ վաղը դոլլարներ կբերեն:

Զանգահարեք հենց հիմա
27-38-64, 34-79-38,
26-70-23, 34-30-19

Անհավատալի, բայց իրական շրջագայություն

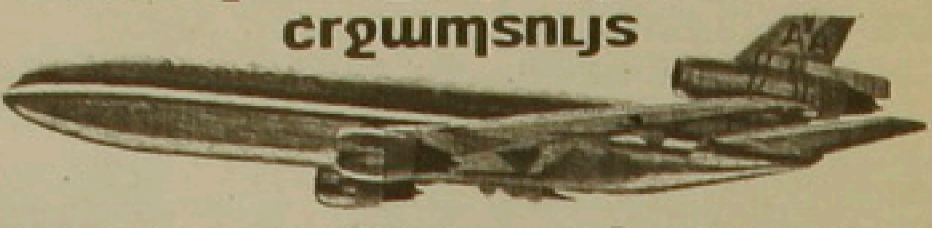

Երեւան-Բեյրութ-Երեւան

Հուլիս ամսին, ամեն շաբաթ, կսկսվեն Երեւան-Բեյրութ-Երեւան ուղիղ թռիչքներ: Բեյրութի ԱՇՃԵԱՆ ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ միայն երկու ամսվա համար հարմար գներով պատրաստել է 15-օրյա տուրեր եւ կեցություն Բեյրութում:

15 օր. Բեյրութ. կեցություն, միայն նախաճաշ:
1 օր. Պտույտ Լիբանանի մայրիների անտառներում, կեսօրվա ճաշ:
1 օր. Պտույտ Անճար հայկական ավանում, Բաալբեկ քաղաքի ավերակներում, կեսօրվա ճաշ:
1 օր. Բեյրութի տեսարժան վայրերը. Բիքֆայայի ատրիյան հուշարձանը եւ Ազգային հաստատությունները:
1 գիշեր. Հունական Բուլգուկիում ընթրիք-խրախճանք, խմիչք, հունական եւ արաբական երգեր ու պարեր:
1 գիշեր. Հայկական «Գառնի» ռեստորանում հայկական եւ արաբական խրախճանք, համադամ ուտելիքներով ընթրիք եւ բաց խմիչք, անակնկալներ եւ հուշանվերներ:

8-28 հոգիանոց խմբի համար Լիբանանի մուտքի վիզաները անվճար, ներառյալ հիշյալ բոլոր ծախսերը:

Յուրաքանչյուր անձի համար 275 դոլլար: Մանրամասնությունների համար ամեն օր առավոտյան ժ. 8-ից գիշերվա 10-ը դիմել հեռախոս 58.32.17, Կիպրոսի գիծ Fax: 357-9-522646 via Cyprus. Telex: Essy 44292 LE եւ ASHTRA 43944 LE P.O. BOX 80218 Bourj Hammoud. Lebanon:

Ծանոթ. Այս գների մեջ չի մտնում ինքնաթիռի տոմսի արժեքը: Մեր պաշտոնյաները Ձեր կեցության ընթացքում տրիի Ձեզ ընկերակցեն շուկայի գնումների ժամանակ:

ASHDJIAN TRAVEL

Ծանոթությունների համար դիմել հետեւյալ հեռախոսահամարով 64.25.40

«Արամ Խաչատրյան»
Ֆիլհարմոնիկ սրահ
«ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՎ ՄԵՆՔ»

Սիմֆոնիկ երաժշտության ամառային օրեր
Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախումբ (ՀՖՆ)
Գեղարվեստական ղեկավար եւ դիրիժոր **Լորիս Ճգնավորյան**
Երեվանի սիմֆոնիկ նվագախումբ (ԵՍՆ)
Դիրիժոր **Գեւորգ Մուրադյան**

Փառատոնը լուսաբանում է
«ԼՐԱԲԵՐ»
Հովանավոր՝ Անդրնավթգազշին
ՊՐՈՄԵԹԵՎՍ
բաժնետիրական ընկերությունը

Հուլիս 3 ԱՄՆ, ՀՖՆ

Ա. Հարությունյան Սիմֆոնիա	Ջ. Գերշվին Դաշնամուրի կոնցերտ (Ա. Բաբախանյան)	Լ. Բեռնսթայն Սյուիտ «Վեսթսայդյան պատմություն»

Համերգների սկիզբը ժամը 19.30-ին
Տոմսերը վաճառվում են
«Արամ Խաչատրյան»
Ֆիլհարմոնիկ սրահի տոմսարկղում, ամեն օր ժամը 11-ից 18-ը

ԴԻԱԳՆՈՍՏԻԿԱ
DIAGNOSTICA

Դիմեք մեր բժշկական կենտրոններին, եւ Ձեր առողջությունը հուսալի ձեռներում կլինի:

Երեւան, Աջափնյակ, Մարգարյան փ. 6, հեռ. 35-01-58, 35-13-01

Քանաքեռ, Ֆանարջյան փ. 55, հեռ. 28-75-24

Գյումրի, Շչեդրինի փ. 54ա, հեռ 3-60-72

Գորիս, Մաշտոցի փ. 3, հեռ. 2-26-87

Ստեփանակերտ, Մարքսի փ. 6, հեռ. 4-10-06

ԲԺՇԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄԸ

- Ապահովում է հիվանդությունների ախտորոշման բարձրագույն մակարդակ:
- Ապահովագրում է ձեր առողջությունը ողջ կյանքի ընթացքում:
- Միայն մեզ Դուք կարող եք դիմել բոլոր հիվանդությունների դեպքում եւ բոլոր բժշկական հարցերով, քանի որ «ԴԻԱԳՆՈՍՏԻԿԱ»-ն ոչ միայն միջազգային պահանջներին համապատասխանող ամենաժամանակակից սարքերն ու մասնագետներն ունի, այլեւ անհրաժեշտության դեպքում Ձեր բուժօգնությունը կազմակերպում է հանրապետությունից դուրս կամ համապատասխան մասնագետներ է հրավիրում:
- Միայն մեզ մոտ Դուք կարող եք ստանալ Ձեր ախտորոշումը կամ ապահովագրել առողջությունը կայուն եւ ցածր գներով, անկախ ցույց տրվող բուժօգնության ծավալից եւ տեւականից:
- Ձեր հարմարության համար մենք աշխատում ենք ամեն օր (բացի կիրակի օրից), ժամը 8:30-ից մինչեւ 19:00, շաբաթ օրը մինչեւ 15:00:

Լուրերը interfax-ի, «Սնարի» եւ մեր թղթակիցների

Azg Bi-daily, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010

Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN

Macintosh համակարգչային շարուածքը Ռ.Ա.Կ. մամլոյ եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի

ՀՀ նախարարների խորհրդին առընթեր «Պարբերական» հրատ. տպարան, Արշակունեաց 2

digitised by A.R.A.R.@